

SVIESA

1

SAUSIS-VASARIS-KOVAS, 1943

No. 1

ŽYGIUOJA ISLAISVINT LIETUVĄ.

“ŠVIESA”

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, issued by American Lithuanian Workers Literary Society, 46 Ten Eyck St, Brooklyn, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba, V. Tauras.

Managing Editor—Anthony Bimba

Subscription Rates: \$1 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter September 21, 1934, at the Post Office at Brooklyn, New York, under the Act of March 3, 1879.

TURINYS

Lietuvos Vaduotojams. Eilėraštis. K. Korsakas	3
Lietuviai Rašytojai Prieš Grobikus. K. Korsakas	4
Tėviškė. Eilėraštis. A. Venclova	5
Socialistų Partija ir Tautinė Vienybė. Earl Browder	6
Mūsų šiaurinis kaimynas: Kanada. D. M. Solomskas	8
Mes Karo Nenorėjom. Eilėraštis. P. Pilėnas	9
Jie Velda Sutartinai, Tik Kreivai. R. Mizara	10
Intimioji Lincolno Gyvenimo Pusė. Dr. A. Petrika	14
Mokslininkas George W. Carver. V. Tauras	19
Žemė Šaukia Keršto. Pasakėčia. A. Liepsnonis	21
Vieną Vasaros Vakara. Pasakėčia. A. Venclova	23
Vokietėnai Užgrobia Šimonių Dvarą. Pasakėčia. Jieva Simonaitytė	27
Maskva. Eilėraštis. Salomeja Nėris	29
Mano Atsisveikinimas. Eilėraštis. A. Dagilis	30
Jums Mano Dainos. Eilėraštis. Biednas	32
Atgimimas. Eilėraštis. K. Korsakas	32
Knygų Apžvalga	33
L. L. D. Narlams ir Veikėjams	35

Let Your Answer to Bombs Be—**BONDS!**

We are fighting enemies who will stop at nothing. With our homes, our very lives at stake, shall we stop short of giving our dimes and dollars for Defense? Buy Defense Bonds and Stamps every day, every week. Buy as if your very life depended upon it. *It does!*

ŠVIESA

The Light

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 46 Ten Eyck Street, Brooklyn, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, V. Tauras. Atsakingasis redaktorius: A. Bimba.

No. 1 Sausis-Vasaris-Kovas (January-February-March), 1943 Metai X

LIETUVOS VADUOTOJAMS

K. KORSAKAS

*Draugai kariai iš Kazachstano,
Iš Ukrainos žydinčių laukų,
Iš stepių saulėtos Kubanės,
Kur jūsų eiklūs žirgai ganės,
Iš Gruzijos kalnų ir klonių Aiastano,
Kur vynas sirpsta tarp šakų
Ir medžių gyslomis srūvena.
Iš tolimos Siaurės ir Sibiro miškų,
Visi, visi iš mūsų Armijos pulkų—
Jūs ginate tėvynę mano,
Nors joį nė karto negyvenot,
Nors nei iš tolo dar nematėt,
Koks jos pavasarių dangus,
Ir gal lig šiolei dar nežinot,
Kaip puošias Lietuvos merginos,
Kaip rūtomis kasas dabina,
Kokias dainas dainuot įpratę...*

*Nors Lietuvos jūs ir nematėt,
Kreipiuos į jus, kaip į draugus.
Jūs laisvę jos nuo priešų ginat,
Tebus ir jums, kaip man, brangus
Jos žydras vasaros dangus,
Jos kvapios pievos ir laukai
Su pradalgių ilgais barais,
Jos sodžiai, upės ir miškai,
Sodybų dūmai vakarais
Ir jos mergaičių šypsena,*

*Gėle pražydusi jauna,—
Tebus jums Lietuva mana
Brangi, kaip jūs šalis gimtinė.
Jos žaizdos jus tegu gaudins,
Kaip jos mane kasdien gaudina;
Jos upės, kraujumi patvine,
Tegrūdins kerštą jūs plieninį.
Draugai kariai, raudonarmiečiai,
Vaduokit mano jūs tėvynę,
Kaip savo krašto gimtą dalį.
Lyg saulė jai iš tolo šviečiat.
Greičiau, greičiau!—jinai jus šaukia.*

*Ir kai nuo priešų ją apgyne
Jai laisvę durtuvais atnešit,
Jos lūpos rausti ims išbalę
Ir, džiaugsmo ašarą nubraukus,
Ji jums šypsosis, kaip ir man,
Padangės šypsena melsva,
Bučiuos jos vėjas jums veidan,
Kvėpės žiedais gelsvi plaukai,
Giedos jos paukščiai ties galva
Ir sveikins jos beržai prie kelio.
Ir bus ji jums tokia miela,
Kaip jūsų tėviškes laukai,
Brangi ir jums, taip pat kaip man,
Ir taip, kaip motina sava—
Tėvynė mano—Lietuva.*

LIETUVIAI RAŠYTOJAI PRIEŠ GROBIKUS

Visi Žymieji Praeities ir Šių Dienų Lietuvių Tautos
Rašytojai Nusiteikę Prieš Vokiškuosius Plėšikus

K. KORSAKAS

Amžinasis lietuvių tautos priešas—vokiškieji grobikai—vėl laikinai pavergė mūsų brangiąją tėvynę, sunkia ir kruvina okupacijos letena prislėgė Lietuvos kultūrinį gyvenimą, sukaustė lietuvių tautos kūrybinę galią. Jau pačiomis pirmomis klasingo ir grobuoniško užpuolimo dienomis, po vokiškų lėktuvų bombomis ir patrankų sviediniais į griuvėsius pavirto daugelis Lietuvos kultūrinių įstaigų—mokyklų, bibliotekų, kultūros namų. Gaisrų ugnyje žuvo tūkstančiai lietuviškų knygų, pelenais virto sunkiu trifu sukurto liaudies švietimosi ir kultūrinimosi priemonės. Gilią ir skaudžią žaizdą patyrė lietuvių tautos kultūra nuo hitlerinių gaujų, vos tik spėjo jos įkelti koją į lietuviškąją žemę, ugnimi ir kardu teriodamos mūsų laukus ir miestus, žudydamos bei persekiodamos mūsų liaudį ir inteligentiją.

Kai pirma kruvinojo fašistų užpuolimo banga persirito per Lietuvą, kai priblėso gaisrų pašvaistės ir nutolo patrankų gaudimas, mūsų tėvynės miestus ir sodžius prislėgė juoda, žiauri vokiškos okupacijos naktis. Šaltos, nykios okupacinės žiemos speige sustingo kūrybiniai polėkiai, paliovė plakės kultūrinis gyvenimas, merdė lietuviškas žodis ir raštas, tylė lietuviška daina.

Kurio doro, savo tautos atžvilgiu atsakomybės pareigą jaučiančio lietuvių rašytojo, menininko, kūrėjo širdis neapsilieja kraujais, visa tai matant? Matant savo tautą žiauraus fašistinio okupanto pavergtą, kankinamą, alinamą, matant lietuvių tautinę kultūrą žlugdomą, niekinamą, persekiojamą?

Geriausieji lietuviai rašytojai, geriausieji menininkai visada stovėjo pirmose kovotojų eilėse dėl savo tautos laisvės ir teisių, dėl šviesesnės Lietuvos ateities. Kovose už lietuviško žodžio laisvę, už lietuviškos meninės kūrybos teisę išaugo mūsų literatūra, mūsų menas.

Lietuviai rašytojai vėl eina kovos šauklių pareigas, o likę priešo vergovėje—atvira kova, uždegančių rašytinių ir sakininių žodžių, net savo atkakliu, demonstratyviu tylėjimu vėl šaukia ir ragina Lietuvos liaudį į kovą.

Ilgaamžės lietuvių tautos kovos su vokiškaisiais ritieriais lietuviams rašytojams šiandien vėl rodo pavyzdį tų legendarinių dainių—vaidlių, kurie žilos senovės laikais ragino lietuvius ligi paskutinio kraujo lašo kautis už savo tėvų žemę, už savo papročius ir kalbą, už savo laisvę ir nepriklausomybę. Visa mūsų tautos istorija, liudijanti apie ilgaamžės lietuvių kovas su kryžiuočiais, žymieji mūsų karžygiai, didvyriškai gynę savo tėvynę nuo vokiškųjų grobikų, mūsų liaudies tautosaka, kurioje vokiečiai yra vaizduojamas kaip pikto įkūnijimas, pagaliau ilgametės lietuvių literatūros tradicijos, kuriose ypač ryškiai pasireiškė antivokiškos tendencijos,—visa tai sudaro tas nepakeičiamas, neklystamas, amžių eigos nustatytas gaires, kurios rodo lietuviams rašytojams vieninteliai tikrą kelią dabartinėje kovoje prieš vokiškuosius okupantus.

Didžiojo mūsų poeto Kristijono Donelaičio išmintis, dar XVIII-tame amžiuje įspėjusi Mažosios Lietuvos būrus kaip ugnies saugotis vokietybės, žymiausiojo tautinio atgimimo periodo poeto Maironio pilni neapykantos posmai poemoje "Mūsų Vargai" prieš vokiškuosius okupantus pirmojo pasaulinio karo metu Lietuvoje, o taip pat garsiosios jo dainos apie senovės lietuvių kovas su kryžiuočiais, Mažosios Lietuvos dramaturgo ir filosofo Vydoņa veiklai, kuriuose jis visą savo gyvenimą sąmonino lietuviams nepasiduoti germanizavimo bangai, Vinco Krėvės garsieji "Dainavos Šalies Senų žmonių Padavimai," jamžinę lietuvių tautos kovų su vokiškaisiais ritieriais heroiką, visa eilė lietuvių rašytojų apysakų, romanų, atsiminimų apie vokiečių okupacijos žiaurumus Lietuvoje 1915-1918-tais metais, pagaliau Klaipėdos krašto rašytojos Ievos Simonaitytės populiariaieji romanai, su pritrenkiančiu realizmu parodą, kaip sistematiškai ir be atodairų buvo germanizuojami lietuviai—štai tradicinės lietuvių literatūros gairės, jau iš seno nukreiptos prieš germanizmo slobiną, besikėsinantį praryti lietuvių tautą.

Šiandien lietuvių rašytojų tarpe neturi būti

nė vieno, kuris išduotų šias lietuvių literatūros tradicijas, įkūnijančias ilgų amžių ir aršių lietuvių tautos kovų su vokiškaisiais grobikais patirtį. Germanizmo slibinas jau nuo pat žilos senovės buvo ir liko pavojingiausias lietuvių tautos gyvybės ir jos tautinės kultūros priešas. Tai rodo visa mūsų tautos istorija, tai sako visa mūsų literatūra, tai liudija žymiausi mūsų rašytojai.

Tai, ką taip aiškiai pirmojo pasaulinio karo metu suprato Maironis, nedviprasmiškai įspėjus savo poemoje "Mūsų Vargai" lietuvius nepasiduoti vokiečių propagandai, turi šiandien ne mažiau aiškiai suprasti visi dorieji, savo tautos reikalams ištikimi lietuvių rašytojai, meno ir kultūros darbininkai. Kas pasielgtų priešingai, tas išduotų ilgaamžės mūsų tautinės tradicijas, gyvybinius mūsų tautos reikalus, ir amžiams išbrauktų save iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos, susilaukdamas baisios, nenumaldomos liaudies napykantos.

Šiandien, kai žymiausi pasaulinės literatūros rašytojai, šviesieji mokslo ir meno kūrėjai kelia savo protesto ir kovos žodį prieš hitlerinę barbariją, kai visa tarybinė literatūra, geriausi jos atstovai yra mobilizavę save kovai

5

prieš vokiškuosius grobikus, negali tos milžiniškos, žmonijos ateitį lemiančios kovos nuosalyje likti ir lietuviai rašytojai.

Jie taip pat turi garbingai atlikti savo kovos pareigą Lietuvos išlaisvinimui, atiduoti savo duoklę didvyriškai kovojančiai Tarybų Sąjungai, visam kultūringajam pasauliui, stojusiam į žūtbūtinės grumtines su fašistiniu smurtu. Gigantiškoje dabarties kovoje šviesos su tamsa, pažangos su reakcija, demokratijos su vergija turi skambėti ir lietuvių rašytojų žodis.

Tegu lietuviškas žodis, lietuviška daina ir eilėraštis šiandien priešui būna taip pat pavojinga ir mirštamai jį pažeidžianti, kaip partizanų kulkos. Tegu lietuviškos kūrybinės galios šiandien įkvėpia lietuvių liaudies kovotojams prieš vokiškuosius okupantus pasiryžimo, ištvermės, drąsos. Tegu jos mobilizuoja naujus jų būrius, aštrina jų ginklą. Tegu lietuvis rašytojas ir menininkas žadina žiauraus priešo laikinai pavergtoje savo tautoje napykantą fašistiniams grobikams, pasiryžimą jiems kenkti ir visaip juos naikinti. Tegu galingai skamba uždeganti lietuviška kovos daina, šaukianti į greitą pergalę ir į mūsų tėvynės išlaisvinimą iš vokiškojo okupanto vergovės.

TĖVIŠKĖ

A. VENCLOVA

Mano tėviškė—mėlyno Nemuno vingis
Ir gintaro krantai ties sena Palanga.
Supa vilnį tenai drungnas vėjas aptingęs.
Smėly plakas apsilpusi marių banga.

Mano kraštas—laukai ir beržynai, ir kalvos,
Lyg pražydę linai—ten padangė gili.
Neužmiršamas tėviškės kvapas ir spalvos,
Kai užminga diena—ir skaisti, ir tyli.

Neužmiršamos tėviškės naktys rasotos
Su šlamėjimu žiedo, su lapų šerkšnu,
Ir variniai beržynai, ir dienos miglotos,
Ir laukai, išrašyti sidabro šalnu.

Aš myliu giesmę paprastą vyturio mažo
Pilkame danguje ant arimų pilkų.
Aš myliu gilią žiemą, kur braižo ir rašo
Raštą nuostabų ant ežerų ir langų.

Aš ilgiuosi nublankusių liepų prie sodo,
Ir karpytų klevų, ir mieguisto vandens,
Ir čėžėjimo dalgio—graudaus ir vienodo,
Ir pavasario žalio, ir pilko rudens.

Bet labiausiai ilgiuosi tavęs, mano liaudie!
Skamba tavo kalba nuostabi ausyse,
Ilgesinga daina gaudžia vėl man, kaip gaudė,—
Iškankinta vėl kyla, lyg ziedas, dvasia.

Amžių smūgiai giliai tavo veidą išraižė,
Akys dūbo duobėm nuo rūšių sopulių.
Tavo kūną ir dvasią ir draskė, ir aižė—
Gal dėl to, mano liaudie, tave taip myliu.

Aš gimiau tavyje. Tavyje aš išaugau.
Vienas kūnas ir kraujas. Tu—aš, aš—tai tu.
Su tavim šaknimis, šakomis aš suaugau,—
Mes kovosim drauge ir gyvensim kartu.

SOCIALISTŲ PARTIJA IR TAUTINĖ VIENYBĖ

*"Socialistiniai Principai" Hitlerio Tarnyboje. Grupės
ir Pasidalinimas Kontr-revoliucinio Darbo. Ura-
revoliucioniško Maskos ir Trockizmas*

EARL BROWDER

Socialistų Partija jau senai atsisveikino sumui," jisai bando nugasdinti Amerikos buržuaziją nuo karo. Jis nesiliauja kartojęs tų apgavimų šauksmų, kad Sovietų Sąjunga, tasai vienintelis pasaulyje žinomas konkretus-praktiškas socializmas, esą bjauriausios rūšies despotizmas, civilizacijos priešas. Jis, pavyzdžiui, gudriai kartoja pasaką ("už kuria," girdi, "aš neatsakau", kad išvengus atsakomybės), jog "ne kas kitas, kaip pats Lordas Beaverbrook'as" esąs agentas subolševizavimui Anglijos! Jis "persergsti" amerikiečius, kurie skleidžia amerikinės imperijos idėją, kad "jinai (ta imperija), kaip kad Britanija šiandien, turėsianti nusilenkti prieš "naująjį priešininką." O tas "naujasis priešininkas," suprantama, yra Sovietų Sąjunga. "Jų imperija," rūsčiai persergsti Norman Thomas, "bus ateities imperija."

Socialistų Partija, kaip ir dauguma jos Penktosios Kolonos brolių, nenori viešai parodyti savo veidą. Priešingai, ji nešiojasi visą eilę maskų, kurias ji kaitalioja pagal reikalą. Pavyzdžiui, karo klausimu, ji suranda šimtus įvairių priežasčių jam priešintis, sėti nuožiūrą, puldyti civilinį moralą, pateisinti Ašį ir šinkavoti Hitlerio "anti-kominterniškus" nuodus. Bet savo paskutinėje konvencijoje (1942 m.) ji susilaikė nuo pareiškimo savo nusistatymo ant popieros oficialėje rezoliucijoje. Vietoj to, jinai pabėrė krūvą žodžių, kuriuos galima pakreipti į bet kurią pusę ir panaudoti išsisukimui nuo atsakomybės. Jinai atsisakė "duoti savo palaiminimą šiam karui arba bet kokiam karui, kaip tinkamai priemonei pasiekti socialinį tikslą," kas praktikoje, žinoma, reiškia atsisakymą pagelbėti sutriuškinti Hitlerį ir jo Ašį. Tačiau susilaukus griežtos kritikos už tokį nusistatymą, tai šitie žodžiai buvo išaiškinti "nekaltais" ir "bereikšmiai." Pasislėpus už tokio beprincipiško ir bailiško atsinešimo, Socialistų Partija veda visokią "ideologinį sabotazą."

Norman Thomaso dviprasmišką bandymą panaudoti socializmo klausimą galima imti už pavyzdį tokio ideologinio sabotazо. Iš vienos pusės, jis prisimygęs tvirtina, kad "socialistiniai principai" neleidžia remti jokią karą, iš kitos pusės—pagelba Hitlerio propagandos, jog priešintis nacių agresijai tai reiškia paaukoti pasauli, o visų pirma Angliją, "sovietiniam imperializ-

zui nuo karo. Jis nesiliauja kartojęs tų apgavimų šauksmų, kad Sovietų Sąjunga, tasai vienintelis pasaulyje žinomas konkretus-praktiškas socializmas, esą bjauriausios rūšies despotizmas, civilizacijos priešas. Jis, pavyzdžiui, gudriai kartoja pasaką ("už kuria," girdi, "aš neatsakau", kad išvengus atsakomybės), jog "ne kas kitas, kaip pats Lordas Beaverbrook'as" esąs agentas subolševizavimui Anglijos! Jis "persergsti" amerikiečius, kurie skleidžia amerikinės imperijos idėją, kad "jinai (ta imperija), kaip kad Britanija šiandien, turėsianti nusilenkti prieš "naująjį priešininką." O tas "naujasis priešininkas," suprantama, yra Sovietų Sąjunga. "Jų imperija," rūsčiai persergsti Norman Thomas, "bus ateities imperija."

Trockizmo Nuodai Socialistų Partijoje

Mr. Thomas, Socialistų Partijos atstovas ir vadas, yra labai sukruis žmogus. Jis gali švelnūtemis pacifizmo frazėmis ir gera valia visiems žmonėms pralenkti patį Mahatmą Gandhį. Bet paskui jis tuoj įlenda į kandžių suestą liūtinį garsiai šaukiančio revoliucionieriaus kailį, kurį jis pasiskolino nuo Leono Trockio. Ne nuo kito, kaip nuo trockistų Norman Thomas ir Socialistų Partija išmoko technikos panaudoti "revoliucines priežastis" patarnavimui Hitleriui. Nežiūrint, tačiau, jo nudavimo tam tikru momentu, pas Thomasą mes rasime vieną būdingą pastovumą, būtent, nepaisant ką jis daro, pasekmės tos pačios: nuosaukia priešintis tautinei vienybei ir Jungtinėms Tautoms, kelti ginčinius

klausimus, auklėti nepasitikėjimą, griauti tautines pastangas dėl pergalės.

Amerikiniai nabašninko Trockio pasekėjai yra specializuota Thomaso partijos pagalbinė dalis. Kartais ji veikia tos partijos viduje, o kartais atsiskiria ir susigrupuoja į specialios organizacijos dėl "darbo pasidalinimo." Jų abelėn charakterį nusakė jų susirišimas su Trockiū nuo pat jų gimimo. O Trockis buvo tas žmogus, kuris pirmutinis nusakė pirmąjį Hitlerio leitenantą Hess suorganizuoti Ašies Penktąją Koloną Sovietų Sąjungoje, paruošti vokiečių-japonų užgrobia vieno šeštadalio pasaulio. Trockizmo ypatingas vaidmuo yra tame, kad įsiskverbti į darbininkų ir inteligentijos ratelius, kurie simpatizuoja socialistinėms idejoms, bet nėra dvasiniai apsiginklavę prieš gudrius cinizmo nuodus, prieš avantiurizmą, plepėjimą, ura-revoliucijonišką šukaliojimą ir išpustą egoizmą, kurį auklėti yra trockizmo darbas. Tuo būdu trockizmas patarnauja Hitleriui dvejopai: parūpina jam ura-revoliucinį baubą dėl paakstinimo įsivaizdinti raudonąjį pavojų ir paskui verbuoti tuos pačius "raudonuosius" į jo slapta Penktosios Kolonos organizaciją.

Socialdemokratinė Federacija (New Yorko) yra atskilus Thomaso Socialistų Partijos dalis. Ji svarbi tiek, kiek ji yra susirišus su galingu žydų dienraščiu Daily Forward, kuris vadovauja kai kurioms adatos amatų unijoms ir sudaro Amerikos Darbo Partijos "dešinajam sparnui" pamatą. Ji sakosi besąlyginiai remianti karą, Naująją Dalybą ir prezidentą Rooseveltą, bet praktiškai gyvenime ji parodo tikrai vieną aukščiausią ištikimybę, tai, būtent, griežčiausiam nusistatymui prieš Sovietų Sąjungą ir Amerikos komunistus. Jos apsklembimas termino "komunistiškas" yra siauresnis už Martin Dieso ir Hitlerio apsklembimą tik tiek, kad Dies ir Hitleris komunistinėmis skaito taipgi net Socialdemokratų Federaciją ir Amerikos Darbo Partiją. Ji yra net dalyvavus Hitlerio įkvėptoje kampanijoje prieš prezidentą ir prieš tokius liberalus, kaip Ralph Ingersoll ir Marshall

7

Field, kuriuos jinai kaltino "susitepime komunizmu." Prieš du metus ji buvo pati karščiausia pritarėja Herbert Hooverio kampanijos už Baron Mannerheimą, tą Hitlerio suomiškąjį talkininką. Ji nėra atsėmus nei vieno žodžio savo kurstymo karo prieš Sovietų Sąjungą. Savo dirvoje žita Socialdemokratinė Federacija yra viena iš pačių pikčiausių elementų, besistengiančių sugriauti Jungtines Tautas. Jos laikraštis Daily Forward yra perdėtas Hearsto spaudos pamėgdžiojimas.

Per kiek metų gyveno dar viena specializuota grupė, abelnai susijus su Socialistų Partija, tai "lovestonių grupė." Bet paskutiniaisiais laikais ši grupė išsisklaidė, atsižadėjo visokio viešo pasivadinimo ir visokios ypatingos ideologijos. Jos vadovaujantieji nariai daugumoje įsitraukė į "speciale tarnybą," kai kurie tarnauja Martin Diesui, kiti didžiausiomis korporacijoms kaip "darbo ekspertai," patyrimė griauti unijas ir tt. Pavyzdžiui, Ben Gitlow, sakoma, tarnauja Harry Bennettui, Ford Motor kompanijos "personalo" vedėjui. Jay Lovestone kadaise dirigavo pagarsėjusį Homer Martin, kuomet pastarasis, būdamas Automobilų Darbininkų Unijos prezidentu, bandė uniją sugriauti. (Dabar Martin yra atviras Fordo agentas). O dabar, sakoma, Lovestonas yra susirišęs su John L. Lewis, nes Lewis pasimojo sugriauti C. I. O., vadovaujamą Philip Murray, kuris nuoširdžiausia palaiko prezidentą Rooseveltą ir karą. Bet politinė lovestoninio tipo gaivalų svarba pasilieka: jie yra amerikoniška kopija pagarsėjusio francūzo išdaviko Jacques Doriot, Lavalio pastumdėlio.

Visas šis sudrumstas vanduo buvo Penktosios Kolonos, Hitlerio slapto įrankio Jungtinėse Valstijose, piktosioms spėkoms ideališka dirva žvejoti. Būtų klaida bent vieną iš jų nedakainuoti. Visų Hitlerio pavergtų kraštų bailsų prityrimui turi išmokinti Ameriką budėt, būti nuolatinėje sargyboje prieš visas tas grupes, kurios veisia Penktąją Koloną rekrutus jos plačiai išplėstiems suokalbams prieš šio karo laimėjimą.

MŪSŲ ŠIAURINIS KAIMYNAS: KANADA

D. M. SOLOMSKAS

Bruožai iš Istorijos

Pirmieji baltieji žmonės Kanadoj skaitomi tie, kurie 1534 metais, vadovaujami Jacques Cartier, išlipę Gaspe krašte, dabartinėje Quebec provincijoje ir paskelbė, kad ta žemė priklauso Francijos karaliui Francis I. Tačiau pastoviam Kanados apgyvendinimui baltais žmonėmis nebuvo nieko padaryta iki pradžios 17-to šimtmečio. Tik 1603 ar 1604 metais į tas pačias vietas apsilankė Samuel de Champlain ir įkūrė dabartinį Quebec miestą. Taip ir prasidėjo Kanados apgyvendinimas ir prijungimas prie Francijos imperijos.

Tais laikais tas kraštas buvo vadinamas *Acadija*. Francija paskelbė, kad jai priklauso visas plotas nuo Atlantiko iki Superior ežero ir išilgai Mississippi upę net iki Meksikos Užlajos (Gulf of Mexico).

Anglija gi, iš savo pusės, skelbė, kad Kanada jai priklauso, todėl, kad anglai pirmiau ją atrado. Jos karalius Charles II 1670 metais išdavė čarterį princui Rupertui organizuoti Hudson Bay Kompaniją, kurios tikslas buvo tą naują kraštą kolonizuoti. Prasidėjo tarp Anglijos ir Francijos kova už Kanadą. Po ilgos kovos ir daug karų Francija nuo Kanados atsižadėjo Utrech taikos sutartį 1713 ir galutinai Paryžiaus taikos sutartį 1767 metais, pasilaikydama sau tik saliuokės St. Pierre ir Miquelon, netoli nuo New Foundlando pakraščio.

Kas dėl plotų Mississippi upės pakraščiais, tai Jungtinių Valstijų ir Kanados sutartimi 1783 metais buvo pavesta Jungtinėms Valstijoms šitos didelės sritys, iš kurių ilgai susiorganizavo dabartinės Minnesota, Michigan, Ohio, Indiana, Illinois ir Wisconsin valstijos.

Pati Kanada gi, pasilikus Anglijos imperijos teritorija, susiorganizavo į valstybę, kuri veik savivaldiškai tvarkosi, kaip dalis Anglijos imperijos. Kanados kiekviena provincija ir teritorija turi savo valdžią ir tvarką. Kanadai generalų gubernatorių skiria Anglijos karalius, o tas generalis gubernatorius visam amžiui skiria senatorius ir provincijų gubernatorius. Kanados kongrese senatorių yra 96, o kongreso na-

rių 245, kuriuos renka piliečiai vieną nuo 30,000 gyventojų. Kanados sostinė ir federalės valdžios centras yra Ottawa mieste.

Kanada užima 3,694,893 ketvirtainių mylių plotą. Ji dalinasi į Prince Edward Island, Nova Scotia, New Brunswick, Quebec, Ontario, Manitoba, Saskatchewan, Alberta, British Columbia, Yukon ir Northwest provincijas ir teritorijas. Ji turi apie 11,500,000 gyventojų. Apie 55% gyventojų sudaro anglų kilmės žmonės, francūzai iki 30%, kiti europiečiai atėjūnai apie 14%. Be to, Kanadoj yra apie 100,000 indijonų arba jų kilmės žmonių, ir 6,000 eskimosų.

Kanadoj yra 30,000 žemesnių ir vidutinių mokymų su 2,000,000 su viršum vaikų ir studentų. Universitetų yra 23, iš kurių tik 4 yra valdžios vadovybės, 13 tiesiog religinių organizacijų žinioj, o likę dalinai jų kontrolėj.

Gamta, Oras ir Augmenys

Pirmoji Kanados ypatybė, tai didis daugis apsupančių ją vandenų. Jos jūrų ir ežerų pakraščiai yra 24,500 mylių ilgio. Trys didžieji—Ramusis, šiaurinis ir Atlantikos skalauja Kanados krantus. Pusė didžiųjų ežerų—Superior, Huron, Erie ir Ontario priklauso Kanadai. Milžiniška Hudson Bay Užlaja, kuri yra 1,300 mylių ilgio, yra jos plote, taip pat ir didžiuliai Winnipeg, Great Bear, Great Slave, Manitoba ir kiti ežerai, kurie užima 90,000 ketvirtainių mylių plotą. St. Lawrence upė per 600 mylių yra geras vandens kelias ir daugelis kitų didelių upių tarnauja vidaus susisiekimui.

Kanadoj pasižymi trys skirtingos teritorijos. Atlantiko pakraščiai iki Superior ežero yra žemi ir lygūs. Nuo ten į vakarus Kanados sausžemis pakyla iki 1,000 pėdų virš jūros ir yra gausus ežerais, upėmis ir daugybe salų. Trečia teritorija prasideda apie Rocky kalnus ir susijungus su Cascade Range kalnais sudaro dideles augstumas linkui Ramiojo Vandenyno pakraščio, kur siekia apie 3,000 pėdų virš jūros, o atskiri kalnai net iki 19,000 pėdų aukščio.

Aišku, jog klimatas Kanadoj negali būti vie-

nodas, nes jos pietinės dalys yra ant 45-tos šiaurinės Platumos juostos, gi šiauriniai plotai apdengti sniegu ir ledu ir atsiremia arti šiaurinio Poliaus. Ramiojo Vandenyno pietinių pakraščiu oras yra vidutiniai šiltas, o Manitoboj žiemą pasiekia iki 50 laipsnių žemiau zero.

Kanados piet-rytinė dalis yra labiau industrinė. Ten randame tokius didmiesčius, kaip Montreal, Toronto, Ottawa, Hamilton, Halifax. Tuo tarpu jos vakariniai plotai turtingi derlingais laukais. Ten Winnipego miestas yra didelis kviečių centras. Be to, visa Kanada yra turtinga didžiuliais miškais.

Kanadoj žemė turtinga iškasamais metalais, kaip tai: žaliavų, nikelio, platina, sidabru ir kitais turtais—anglim, asbesta. Jos jūros ir ežerai gausingi žuvimis, o galingos upės suteikia jėgą elektros gaminimo stotims.

Kanada užima labai svarbią vietą grūdų pasaulyje. 1930 metais ji pagamino: 395,854,000 bušelių kviečių; 429,527,000 bušelių avių; 139,963,000 bušelių miežių ir 47,262,000 bušelių bulvių. Kanadoj daug pagamina mėsos, daržovių, vaisių ir kitų maisto produktų.

Kanadoj išsivystę popieros, vilnų, geležies, audinių, chemikalų ir kita industrija, o karo sąlygose pasiekė aukšto laipsnio karinę gamybą. Kanada turi virš 23,000 fabrikų ir dirbtuvių su apie 750,000 samdomų darbininkų. Prieš kelis metus Kanadoj buvo įdėta Jungtinių Valstijų kapitalo \$3,200,000,000 vertės, o Anglijos \$2,100,000,000.

Susisiekimais palaikomas upėmis, jūromis, ežerais, gelžkeliais, plentais ir oro keliais. 1939 metais Kanada turėjo 56,000 mylių gelžkelių, plentų ir pagerintų vieškelį apie 400,000 mylių ir oro kelių 5,000 mylių.

Kanados Rolė Kare

Kanada suvaidino svarbią rolę Pirmame Pasauliniame Kare, kada ji buvo sumobilizavusi 600,000 vyrų armiją. Tada Kanada neteko 51,670 karių užmuštų bei nuo ligų mirusių, ir turėjo 149,700 sužeistų.

Šiame Pasauliniame Kare, kovoj prieš brutališką hitlerizmą ir jo talkininkus, Kanada vaidina dar svarbesnę rolę. Ji į karą įstojo daug geriau pasiruošusi, jos industrija buvo stipresnė, turėjo stiprią lėktuvų, tankų, kanuolių, motorų ir kitą karinę gamybą.

Šio karo pradžioj Kanados armija, laivynas ir orlaivynas buvo nedideli, bet karo liepsnoj,

kovoj už demokratijos reikalus, išaugo į galingą jėgą. Kanadoj įvesta verstinas kareiviavimas; į apsigynimo veiklą įsitraukė vyrai ir moterys.

Ypatingai Kanada vaidina svarbią rolę paruošime karo kadry. Kada Hitlerio vanagai žiauriai puolė Anglijos miestus, orlaukius ir fabrikus ir ten paruošimas lakūnų pasidarė sunkus, tai Kanada atėjo pagalbon. Dabar Kanadoj tūkstančiai mokosi anglų, australiečių, kanadiečių, naujazelandiečių lakūnų ir ruošiasi kovai už žmonijos laisvę.

Veik nuo pat karo pradžios Kanados divizijos dalyvauja kare. Nėra jokios abejonės, kad jų kovingi kariai gerai pasirodys, kada bus atidarytas antras frontas prieš Hitlerį.

Kanados karinėse jėgose, kaip armijoje, laivynė, taip ir orlaivynė, yra nemažas skaičius ir lietuvių, jų tarpe Literatūros Draugijos narių. Buvęs Literatūros Draugijos Kanadoj Veikiančio Komiteto sekretorius jau senai yra liuosnoriu įstojęs į Kanados armiją.

Kanados liaudis, o kartu ir lietuviai nuoširdžiai dirba užfrontėj. Jie gamina frontui ginklus, amuniciją ir kitas reikmenis, kas yra reikalinga karo laimėjimui, kaip ir armija.

Mes Karo Nenorėjom

Mes ginklo nepadėsim
Ir neisim iš kovos,
Pakol klastingas priešas
Mūs laisvei vis grūmos.

Mes karo nenorėjom,
Už jį mes nekalti.
Bet ginamės nuo priešo,
Nes norim būt laisvi.

Fašistai-samurajai
Jau to nebesulauks:
Mūs liaudis yra kovinga,
Prieš juos niekada neklaups.

Ginklai mūs kieta plieno,
Jau priešas jaučia juos.
Su jais mes juos pasieksim
Ir jų pačių namuos.

P. Pilėnas.

JIE VEIKIA SUTARTINAI, TIK KREIVAI

Lietuviškoji Anti-Sovietinė Koalicija. K. Pakštas—Jų
Ideologas ir Gairių Rodytojas. Profesorius Visai
Neprofesoriškai Suklumpa ir Įklimpsta

R. MIZARA

"Tikslas pateisina priemones," sako žmonių posakis. Jis labai tinka tai Amerikos lietuvių grupei, kuri užsispyrę padiktuoti Lietuvos žmonėms, kokią jie visuomeninę santvarką privala turėti Lietuvoje. Socialistinė santvarka tai grupei—peilis po kaklu. Ir po 1940 metų, kuriais Lietuvos liaudis nusitarė kurti naują santvarką, tiems žmonėms tapo prakeiktas kiekvienas stovįs su Lietuvos liaudies pareikštu noru. Po draug jiems patapo amžinai pasmerkta ir Tarybų Sąjunga, į kurios tautų šeimą Lietuva įstojo.

Amerikos lietuviuos susidarė aiškus anti-tarybinis blokas, ir po šiai dienai veikia, nuodydamas savo pasekėjus pro-naciškais nuodais. Čia veikia t. v. "Amerikos Lietuvių Taryba," "Lietuvos Piliiečių Sąjunga," ir dar kitokiais vardais pasivadinusios "tarybos" ir "komitetai," kurių visų tikslas vienas ir tas pats: juodinti Tarybų Sąjungą ir baltinti barbariškąjį nacių šeiminkavimą Lietuvoje. Ir jie tą darbą dirba sistematiškai, dažnai pridengtai gražiomis frazėmis, nesigailėdami tam nei jėgų, nei lėšų.

"Gėda—ne dūmai; jie tau akių neišės," pasakė didis rusų rašytojas Šolokovas. Jie tą supranta ir jokios gėdos nepaiso, nuo jos atsipalaidojo. Bet koks padorumas jiems kelio nepastoja. Jų spauda pilna antisovietinio purvo, jų visa veikla paremta viena bendra taisykle: meluok ir meluok, o visgi ims kas nors ir patikės.

Tiesa, Tarybų Sąjunga yra pati didžiausia Amerikos talkininkė. Josios didvyriškos sūnų ir dukterų kovos apsaugojo Amerikos ir viso pasaulio civilizaciją nuo naciškojo barbarizmo. Kaip tokią, Tarybų Sąjunga rodosi turėtų susilaukti atatinamos pagarbos mūsų krašte. Deja, nedidelė žmonių grupė tebesinaudoja mūsų krašto laisve jai kenkti.

Lietuviškas anti-sovietinis elementas palaiko apmokamus žmones Tarybų Sąjungai bjaurioti. Vienas tokių didvyrių yra tūlas prof. K. Pakštas, "Lietuvių Kultūrinio Instituto" direkto-

rius. Savo pronaciškuoju patiekalu prof. Pakštas pasimojo pavaišinti ir angliškai skaitančius žmones ir tam tikslui jis parašė specialę brošiūrą, *The Lithuanian Situation*.* Pakštas, tenka priminti, yra visos anti-sovietinės lietuviškosios grupės Amerikoje ideologas, jai gairių rodytojas. Įdomu, taigi, susipažinti su tuo, kaip jis dalykus "aiškina" angliškai skaitantiems.

1942 m. sausio mėn. 1 d. Washingtonė buvo pasirašytas svarbus dokumentas, žinomas kaip Jungtinių Tautų įsikūrimo dokumentas. Su ta diena Tarybų Sąjunga, taip ilgai žeminta ir šmeižta mūsų krašte, ne tik faktinai, bet ir oficialiai įstojo į Jungtinių Tautų šeimą. Ji patapo Amerikos talkininke—didžiausia talkininke. Tas faktas ir pirmasis Raudonosios Armijos ofensyvas Rytų fronte pradėjo griežtai pakeisti daugelio Amerikos žmonių nusistatymą linkui Tarybų Sąjungos. Tolydžio mūsų krašto žmonių neapykanta nacių Vokietijai vis augo.

Ir štai, mūsų profesorius, matyt, pabūgo. Pradėjo jis abejoti, ar nečiups jo už apikaklės kokia nors "stipresnė ranka" dėl tokio begėdiško nacių garbinimo?! Tad toms savo brošiūros kopijoms, kurios dar nebuvo pasaulin išleistos, autorius 1942 m. vasario 20 d. prikerė po lapuką, aiškindamas, būk padėtis Lietuvoje pasikeitusi po to, kai jo brošiūra išėjo iš spaudos! Profesoriaus žodžiais: "The Nazi order in Lithuania has become merely a substitute for Soviet subjugation" (Nacių santvarka Lietuvoje tapo tikrai tarybinio pavergimo substitutas). Nei daugiau nei mažiau!...

Pakštas "aiškina" Pabaltijo kraštų ir Lietuvos istoriją. Sulyg juo, ne Tarybų Sąjungą, bet Vokietiją buvo pirmutinė šalis, pripažinusi Lietuvos nepriklausomybę,—pripažinusi 1918 m. lapkričio 11 dieną, kada kaizeris Vilhelmas II-

*THE LITHUANIAN SITUATION by K. Pakštas, Ph. D. Published by Lithuanian Cultural Institute, December, 1941.

raši buvo iš Vokietijos pabėgęs, kada karo paliaubos buvo pasirašytos, kada Vokietijoje faktinai neveikė jokia pilnai atsakomągyriausybė,—pripažino, aišku, einant ta bjauria sutartimi, kuria smetonininkai buvo surišę Lietuvą su Vokietija. Ten pat p. Pakštas žymi, jog vėliau, 1920 m. liepos 12 d. Lietuvos nepriklausomybę pripažino ir Tarybų Sąjunga, po to, "kai tąją šalį nugalėjo josios pačios revoliucija ir mažųjų Pabaltijo kraštų armijos" (p. 6)!

Skaitai tokius dalykus žmogus ir galvoji: kaip juos galėjo rašyti asmuo, nešiojās dargi profesorius titulą?!

Pakštas toliau dėsto, kad 1939 metais Vokietija sutiko atiduoti Tarybų Sąjungai Pabaltijo kraštus už "rusų pagalbą Vokietijai" (p. 8). Bet gi kurie skaitė Hitlerio kalbą, sakytą 1941 m. birželio 22 d., tie dalykus kitaip supranta, kaip autorius.

Pagaliau 1939 m. Tarybų Sąjunga padarė sutartis su Pabaltijo kraštais, pagal kurias juose Tarybos gavo militarines bazes. "Jūridiniai," rašo Pakštas, "Pabaltijo valstybės buvo Kiubos ir Egipto padėtyje, tačiau jas "protektuojas" partnerys nebuvo tai įstatymų klausą anglosaksai arba jankės... Vietoj to, šios mažosios tautos buvo kontroliuojamos armijos, persišmusios azijatiška sanvoka (Asiatic mentality)..." (p. 9).

Ką gi tie "azijatiškos sanvokos" raudonarmiečiai Pabaltijo kraštus padarė tokio baisaus, "įstatymus laužančio"? Pakštas *nepaduoda nei vieno faktilio, nei vieno įrodymo*. Atžagariai, knygutės autorius pasakoja, jog ne raudonarmiečiai Lietuvoje ką nors žmonėms blogo padarė, bet Lietuvos žmonės raudonarmiečiams. Pamatę, kaip turtingai, laisvai ir laimingai fašizmo pavergtuose Pabaltijo kraštuose žmonės gyveną, raudonarmiečiai pradėjo nublukti: iš raudonųjų, jie keitėsi į rūžavus ir net baltus (p. 10, 11)! Stalinas, pamatęs iš to Raudonajai Armijai ir visai Sovietų Sąjungai pavojų, nusitarė sunaikinti Pabaltijo kraštus!...

Profesorius iškelia į dausas kultūrą, kurią Lietuvai davė pirmiau klerikalų, o paskui fašistų režimas. Be kitko, jis pasididžiudamas pabrėžia (p. 24), jog Lietuvai nuo 1915-1918 metų iki 1940 metų, mokyklose nebuvo studijuojama rusų kalba! Šis reiškinys yra įsidėmėtinas kiekvienam. Atsimename, jog paminėtaisiais metais Lietuva buvo vokiečių okupacijoje. Na, ir po to, kai vokiečiai rusų kalbą iš mokyklų išvijo, jos ten daugiau žmonės ir negalėjo mokintis mokyklose, nors tai labai svarbi kalba

Lietuvai. Užuoat rusų, žmonėms buvo kišama vokiečių, francūzų ir anglų kalbos,—pastarosios dvi mažiausiai reikalingos Lietuvos žmonėms žinoti! Dėl to, Pakštas teigia, tik "virš 40 metų amžiaus intelektualai" temokėjo rusų kalbą Lietuvai, o masės žmonių paliktos Dievo apveizdai.

Komunistai ir jų įtaka Pabaltijo kraštuose vis mažėjo, rašo Pakštas (p. 24). Sprendžiant keliais "laisvais ir parlamentus rinkimais" (*sic!*), tokioje Lietuvoje komunizmui prijautėjų tebuve tik apie 5 nuos... Būtų gerai, jei autorius ten pat ar kurioj kitoj vietoj būtų pažymėjęs nors vienus *laisvus rinkimus*, kur komunistai arba jiems prijaucią žmonės galėjo laisvai pasirodyti. Deja, jis ir čia prašliaužia "pro šalį." Kiekvienam, sekusiam Lietuvos gyvenimą, yra aišku, kad ten nuo 1918 iki 1940 m. neįvyko nei vieni seimo rinkimai, kurie būtų galima pavadinti laisvais, kurių metu nebūtų buvę kalėjimai užpildyti komunistais ir jiems pritariančiaisiais!

"Pasak oficialių Sovietų pranešimų," rašo Pakštas, "padarytų 1941 m. sausio 1 d., Lietuvoje komunistų skaičius buvo 2,504, du jų trečdaliai ne lietuviai" (veikiausiai, tie nelabieji žydai!). Kokių oficialių sovietinių pranešimų autorius čia vadovaujasi, mes nežinome, bet tiek tenka pasakyti, kad ir šis jo "faktas," pasak amerikiečių, yra *bunk!*

Kad tai yra p. Pakšto sugalvota nesąmonė, pasako ir jo paties bičiulis, Antanas Vaičiulaitis, "Studentų žodyje" (iš 1942 m. gruod. mėn.). Vaičiulaitis rašo, jog 1940 m. birželio 15 d. Lietuvos komunistų partijoj "būta apie 3,000" narių. Atsiminkime, iki birželio 15 d. L. K. P. veikė nelegaliai, labai sunkiose sąlygose, kai dėl priklausymo jai žmogui grūmojo ilgi metai katorgos! Po birželio 15 d. tūkstanciai ir tūkstanciai darbininkų, valstiečių ir kitokių žmonių stojo į L. K. P. Tik tą suprasdami matysime, kaip negudriai profesorius bando žmonėms akis apdumti.

Klystų tas, kuris manytų kalbamojį Pakšto brošiūroje rasti žinių apie istorinius 1940 metų įvykius Lietuvoje, apie tai, kaip Lietuva (pirmu kartu pasaulio istorijoje, kaip teigia žymioji amerikietė žurnalistė, tuomet viešėjusi Lietuvoje, Anna Louise Strong) iš buržuazinės patapo tarybinė respublika—patapo be kraujo praliejimo, ramiai, einant krašto įstatymais! Tas viskas Pakštui—mažmojis. Jis ima kitus "bolševikų griekus," "didžiuosius griekus," kurių tūli tenka paminėti.

Štai p. Pakštas patiekia tam ir "faktų." Tarp

1935-37 m. Estijoje metinis žmonių prieauglis buvo vienas tūkstančiui; Latvijoje—keturi tūkstančiui, Lietuvoje tarp 9 ir 10 tūkstančiui, na, o „alkanoj“, „apdriskusioj“, „suspaustoj“ Rusijoje—20 asmenų tūkstančiui! Ir štai, pasak Pakšto (p. 28-29), bolševikai ima ir sugalvoja: sunaikinti Pabaltijo kraštų gyventojus kalėjimuose ir koncentracijos stovyklose, o jų vietosna apgyvendinti rusus su tokiu dideliu žmonių prieaugliu!...

Didelius žemės ūkius komunistai suskaldė (Pakštas, tačiau „pamiršo“ pasakyti, jog 71 tūkstantis bežemių ir mažžemių buvo aprūpinti žeme,—žeme, paimta iš didžiųjų ūkių, iš dvarų, iš centrų!) ir „paliko ne daugiau, kaip po 70 akrų ūkininkams, ne daugiau po 25 akras mokytojams ir ne daugiau 7 akrų dvasiškiams.“ (Kokis didelis tarybinės vyriausybės nusizengimas!).

Rusai buvę nužymėję išgabenti į Sibirą pusę Lietuvos gyventojų, bet tesuspėję išvežti tik 60,000 asmenų. Iš kur Pakštas tą žino? Jis ten pat ir pasako: iš Lietuvos atstovybės Washingtone. O „Lietuvos Atstovybė“, kaip jau visiems gerai žinoma, pasiėmė iš Hitlerio laikraščių, leidžiamų nacių okupuotoje Lietuvoje!

Bolševikai apiplėšė visas Pabaltijo bažnyčias. Kam? O gi tam, kad jiems reikėję bažnytinių daiktų bedieviškiems muziejams Maskvoje! (p. 31)

„Katalikų kunigai buvo areštuojami, tremiami ir žudomi,“ primena profesorius, paimdamas tatau iš Hearsto „Chicago Herald-American.“ Kokiu stebūklui tasai laikraštis tatau sužinojo? Ogi štai kaip: žadeikis paėmė iš Kaune leidžiamųjų Hitlerio laikraščių, o paminėtasis laikraštis iš žadeikio.

Bolševikai nusavinę kai kuriuos aukštosios dvasiškių palocius, jie įvedė civilinę metrikaciją, jie panaikinę kariuomenėje ir mokyklose kapelionus.

Tai vis nusidėjimai, bolševikų papildyti Pakšto kultūrai. Aišku, negi visus juos čia suminėsi.

Juo toliau, autorius brenda į balą vis giliau. Jis prieina prie „lietuvių sukilimo,“ atvežto iš Berlyno 1941 m. birželio 22-24 dd., kai Hitlerio govėdos užpuolė Lietuvą. Minėtasis „suikilimas,“ aišku,—niekas daugiau, kaip, amerikietiskai tariant, *nonsensas*. Bet vistiek akiva, kokią gi svarbą duoda jam knygelės autorius. „Sukilėliai,“ pasak Pakšto, sulaikę išdeportavimą šimtų tūkstančių lietuvių,—žinoma, išdeportavimą „į Sibirą“; „sukilėliai“ saugoję fabrikus, tiltus ir kitus karišką strateginius pastatus (p. 41).

Saugojo—kam? Nereikia nei sakyti: *naciams!* Ar gi tas neužtenkamai apibūdina pačių „sukilėlių“ charakterį?!

Ir šitų vietų knygutės autorius kritikuoja net ir vokiečius. Pagalvokime: „sukilėliai“ „drąsiau kovojo negu suomiai“ (p. 42), o vokiečių radijo ir spauda tatau ignoravo! Štai, kame, pagal Pakštą, vokiečių nedorybės lietuvių tautai!...

Kai kur profesorius pats sau atvirai per nosį duoda. Rašydamas apie „išdeportuotuosius į Sibirą“ lietuvių, puslapyj 29-tame jis pareiškia: „Apskaičiuojama, jog 'išdeportuotų' lietuvių skaičius siekia mažiausiai 60,000,“ na, o 44-tame puslapyj: „...apie 200,000 (Lietuvos gyventojų) buvo išdeportuota arba rusų nužudyta.“

Iki profesorius parašė penkiolika brošiūros puslapių, „išdeportuotųjų“ skaičius paaugo net 140,000! Nežinia, kiek būtų toji skaitlinė padidėjusi, jei Pakštui būtų tekę parašyti knygą.

Kas viršų paminėta, toli gražu nėra viskas. Pakštas, sulyg žmonių posakiu, buvo pasišovęs degtuku sudėginti jūrą ir šaukšte vandens paskandinti viską, ką tarybinė santvarka davė Lietuvai. Jis paima dešimtis paskyrių palyginimų tarp to, kas buvo tarybinėje Lietuvoje ir tarp to, kas yra nacių okupuotoje Lietuvoje. Vieta neleidžia paimti visus p. Pakšto „palyginimus,“ tad pasitenkinsime dviem—pirmuoju ir paskutiniu, dešimtuoju.

Esant Lietuvoje tarybinei santvarkai:

„1. Visiškas lietuviškos spaudos uždraudimas (Complete suppression of the Lithuanian press).“

„10. Teroras buvo pritaikytas, naudotas šimtams tūkstančių žmonių (Terrorism applied to hundreds of thousands).“

Dabar gi, nurodo Pakštas, naciams Lietuvą okupavus:

„1. Dalinas lietuviškosios spaudos atsteigimas su suteikimu kiek tiek laisvės kultūriniuos ir religiniuose reikaluos (Partial restoration of the Lithuanian press with some freedom in cultural and religious affairs).“

„10. Naciams viešpataujant, teroras buvo apribotas ir jis pritaikomas tik retai kuriems atvirams nusizengėjams vokiečių naujai santvarkai (Terrorism was limited under the Nazis and is applied to a very few open offenders to the German new order)“ (p. p. 45-46).

Nereikia nei aiškinti, jog šitie profesorius palyginimai, suima, pasak anglų, *in a nut shell* visas jo pažūras, išdėstytas brošiūroje linkui tarybinės Lietuvos respublikos ir linkui nacių okupacinio režimo Lietuvoje.

Kai dėl Pakšto No. 1-mo "palyginimo"—paanalizuosime plačiau tik "vieną pusę," būtent, "visišką lietuviškosios spaudos uždraudimą" Lietuvoje tarybinei santvarkai esant. Nes "antroji pusė"—vokiškųjų okupantų šeimininkavimas Lietuvoje—visam civilizuotam pasauliui žinomas,—žinomas, jeigu ne smulkmeniškai su lyg tuo, kas dabar darosi Lietuvoje, tai su lyg tuo, kaip jie šeimininkauja kituose okupuotuose kraštuose. Vokiškųjų nacių tikslas: *lietuvių kultūrą, lietuvių tautą išnaikinti, Lietuvą apgyvendinti vokiečiais dvarponiais, o lietuvius padaryti jų vergais.*

Iš kitos pusės, Tarybų Sąjungos tautinė politika kiekvienam, trokštančiam ką nors su prasti, yra žinoma: *duoti kiekvienai tautai ir tautėlei plačiausią laisvę, didžiausias progas plėsti savo kultūrą, savo kalbą, savo tautines tradicijas ant socialistinių pagrindų. Forma—tautinė, turinys—socialistinis.*

Išitėykime: Pakštas rašo, jog tarybinei santvarkai Lietuvoje esant buvo "visiškas lietuviškos spaudos uždraudimas." Mes turime po ranka "Lietuvos Atstovybės" Washingtono, (p. Žadeikio) išleista "The Lithuanian Situation" (1941 m. birželio 15 d.). Pažiūrėkime, ką gi "oficialis Lietuvos atstovas" sako tuo klausimu. Puslapyje 29-tame skaitome:

"At the present there are only 26 newspapers and magazines published in the Lithuanian language..." Lietuviškai bus: "Šiuo metu (Lietuvoje) tėra spausdinama lietuvių kalboje tik 26 laikraščiai ir žurnalai..."

Apie knygas, išleistas Lietuvoje, ten esant tarybinei santvarkai, leiskime kalbėti Pakšto politiniam bičiuliui, *Antanui Vaičiulaičiui*, uoliam kovotojui (plunksna ir liežuviu) prieš tarybinę santvarką. Žurnaliukį "Studentų žodis" (iš 1942 m. gruodžio mėn.) p. Vaičiulaitis rašo straipsnį "Raudonasis Eksperimentas Lietuvių Literatūroje." Nereikia nei aiškinti, kad jis griežtai išstoja prieš tariamąjį eksperimentą. O visgi straipsnio autorius, kalbėdamas apie tarybinę santvarką Lietuvoje, randa reikalo pažymėti: *"Per šešis pirmuosius mėnesius (Tarybinės Lietuvos) valstybinė leidykla išspausdino apie 250 knygų ir brošiūrų... Daug tų knygų buvo paruošta dar prieš bolševikų okupaciją, kaip klasiko Duonelaičio 'Metai' arba Solochovo vertimai... Buvo spausdinama ne tik lietuvių kalba, bet ir rusų ir žydų..."*

Tegu skaitytojas palygina Pakšto pareiškimą su pp. Žadeikio ir Vaičiulaičio. Visi trys atviri tarybinės santvarkos prieštai; visi trys dideli

fašizmo šalininkai, bet negali susitarti. Profesorius anodu pralenkė myliomis!

Tuo pačiu klausimu rašo ir patys Lietuvos literatai, tarybinėje Lietuvoje gyvenę ir kūrę. Žymusis lietuvių literatūros kritikas, Kostas Korsakas, pastebi:

"Išteigta LTSR Valstybinė Leidykla ėmėsi lig tol Lietuvoje nematyti mastu leisti visų sričių literatūrą. Pagal nustatytą planą, kuris buvo jau įpusėtas vykdyti, 1941-mais metais Valstybinė Leidykla numatė išleisti 525-kis leidinius. Vidutinis kiekvieno leidinio tiražas—9,000 egzempliorių, o bendras tiražas—4 milijonai 800,000 egzempliorių. Hitlerinių vandalų užpuolimas iš pagrindų sugriovė Lietuvoje knygų leidimą ir spaudą, atėmė lietuvių rašytojams darbo pagrindą" ("Laisvė" iš š. m. sausio 16 d.).

Dar tiek galime pridėti: lietuviškų dienraščių, savaitraščių, žurnalų ir knygų, išleistų tarybinėje Lietuvos respublikoje, dar galima ir šiandien Amerikoje matyti. Be abejo, matė ir skaitė juos ir pats Pakštas, bet jis pasirijo "nuo pasaulio" tatau nuslėpti ir bolševikus padaryti lietuvių kultūros neprieteliais. Kitais žodžiais, profesorius ir čia *apsimelavo.*

Dėl No. 10-to Pakšto "palyginimo" užteks pasakyti tiek: tarybinei santvarkai Lietuvoje esant, net toki Lietuvos liaudžiai nusižengėliai, kaip Skučas ir smetoniškosios žvalgybos viršininkas Povilaitis, nebuvo sušaudyti, nors jie patys yra nužudę daugybę Lietuvos sūnų ir dukterų.

Tuo pačiu sykiu vokiečiai, kiek jau amerikiečiams teko sužinoti, dėl vieno nugalabinto vokiečio okupanto sušaudė 200 arba ir daugiau visiškai nekaltų Lietuvos patrijų. Vokiečiai išnaikino visą šimačių kaimą dėl to, kad kažin kas išsprogino tiltą.

Tai šitaip Pakštas pasirijo informuoti amerikiečius apie Lietuvą!

Jeigu tokius naciškus nuodus skleisų pats vienas Pakštas, būtų pusė bėdos. Deja, Pakštas yra "Lietuvių Kultūros Instituto" direktorius. Pakštas yra kažin kokios tai Pabaltijo draugijos ar tarybos sekretorius. Pakštas yra "Lietuvių Tautinės Tarybos" sekretorius. Pakštas, vadinas, veikia organizuotai, turėdamas už savo nugaros tam tikras pinigingas tarybas, kurios jį finansuoja, kenkdamos Amerikai ir visoms Jungtinėms Tautoms kariauti prieš civilizacijos ir kultūros priešus, vokiškuosius nacius.

Kreiva, neteisinga ir didžiai mūsų kraštui pavojinga yra pono Pakšto ir jo sėbrų politika!

INTIMIOJI LINCOLNO GYVENIMO PUSĖ

Abraomo Lincolno Jaunystės Vargai ir Atsižymėjimai. Jo Pirmosios Meilės Tragiškoji Pabaiga. Drama šeimininko Gyvenimo. Lincolnas ir Jo žmona Baltuosiuose Rūmuose

DR. A. PETRIKA

Menu, jog nerasi amerikiečio, kuriam *Abraomo Lincolno* vardas būtų nežinomas. Net mokyklinio amžiaus vaikai žino, kad Lincolnas buvo šešioliktais J. A. V. Prezidentas. Jo vardas įamžintas pasakose ir dainose, jo statulos puošia parkus, aikštės ir alėjas. Bet kiekiau, nei bronzas ar granitas, jo vardas įbrėžta kiekvieno liberalaus piliečio galvoje ir širdyje. Jo vardas minima su ypatinga pagarba, net su patosu.

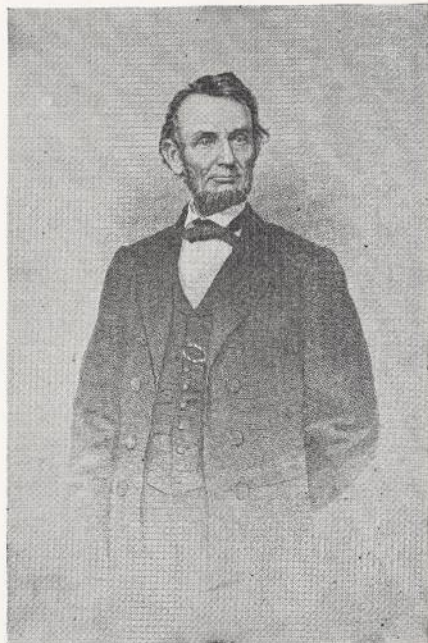
Tačiau Lincolnas vidutiniam amerikiečiui žinomas daugiausiai tik politiniu požiūriu: kad jisai buvo nepalaužiamas humanistas, mylėjo laisvę, piktinosi vergija, išlaisvino Amerikos juodaodžius vergus, 1863 m. lapkr. 19 d. Getysburge sakė neužmirštiną kalbą,* buvo gimęs 1809 m. vas. 12 d. vargšo lūšnelėje ir kad jį 1865 m. bal. 15 d. nušovė garbėtroška aktorius Booth. Tai beveik ir viskas! Apie jo asmenį bei intymiąją jo gyvenimo pusę—mokykliniuose tekstuose nedažnai ką užtinkame. O pažinti Lincolną, kaip žmogų, kuris vargo, mylėjo ir kentėjo—vistik yra verta!

Lincolno motina, *Nancy Hanks*, buvo pavainikė duktė smarkuolės *Lucy Hanks*, kuri, kartu su tėvais, atvyko iš Virginijos į Fort Harrodą, Kentucky valst. Lucei teko bėgti iš Naujosios Anglijos dėl to, kad ji "prasirado" su turtingu senberniu ūkininku, kuriam ji tarnavo. Fanatiškos bažnytkaimio davatkos neleido Lucei nei į bažnyčią įeiti su jos "benkarte" dukrele. Žinoma, jos nei nesapnavo, kad toji "nelegaliai" gimusi mergytė už 26-ųjų metų pagimdytų Amerikai prezidentą!

Nancę užaugino jos teta. Sunku būtų apsaityti, kiek jai teko iškentėti, dėl jos "nugarbin-go" gimimo. Iš pat mažens ją "garbūs pilie-

čiai"—seni ir jauni—pirštais badė. Šviesesnės dienos savo amžiuje ji nematė. Jokio mokslo ji negavo. Vargas buvo jos ištikimiausias palydovas. Veikiausiai dėl to ji, būdama 22-jų m. amžiaus, ir ištėkėjo už didžiausio tinginio, nemokšos bei pastumdėlio visoje Kentucky valstijoje—*Tomo Lincolno*. Nancės motina ir giminės, aišku, norėjo juo greičiau ją nusikratyti—išleisti už vyro!

Nancę pagimdė Tomui sūnų Abraomą ir duk-

ABRAHAM LINCOLN

*Momentui skirtą kalbą sakyti buvo kvieistas to meto paskilbęs oratorius Edvardas Everett, o Prez. A. Lincolnas—"tik kelioms pastaboms pareikšti." Pirmasis kalbėjo dvi valandas, o antrasis—dvi minutes. Everetto kalbą (kaip ir patį kalbėtoją), seniai visi užmiršo. Gi Lincolno kalbą—šedevrą—mintinai žino veiki kiekvienas krašto patriotas!

terį Sarą. Kad tai tuo metu Nancė būtų galėjusi įžiūrėti ateitį, ji būtų mačiusi šėtroje gimusiam jos sūnui granito paminklą krašto sostinėje, ji laikoma laisvės simboliu, didžiuoju liberalu, vergų išlaisvintoju, etc.

Kai Abraomas buvo 7-rių metų, jo tėvas pardavė tarpgiryje išdirbtą savo žemės sklypą už 400 gorčių degtinės (pinigai tuomet buvo laikoma labai abejotina vertybe) ir išsikėlė į Indianos miskus, kur artimiausias jo kaimynas buvo meškų medžiotojas. Be šio—per daugelį mylių—nei vieno žmogaus. Čia Abraomui teko išgyventi sekamus 14 metų, vargti sunkiau, nei tiems vergams, kuriuos jis vėliau išlaisvino. Čia taipgi, du metu padirbusi, jėgų netekusi, išgyvenusi vos 35 metus,—mirė jo geroji motinė! Šiame pat miške, ant kalnelio, ją ir palaidojo. Jokio savo atvaizdo ji nepaliko, taigi niekas ir nežino, kaip ji atrodė. Per daugelį metų, kol jos sūnus išgarsėjo, jos kapas buvo niekam nežinomas.

Už metų po motinos mirties, Abraomas jau turėjo pamotę. Jo tėvas vedė našlę su trimis vaikais.

Abu Lincolno tėvai buvo neraštingi. Jisai pats, būdamas 15 metų, pasimokė per žiemą pas tūlą gastroluojantį „pedagogą.“ Į „mokyklą“ jam teko vaikščioti keturias mylias. Skaičiuoti pramoko kiek vėliau be mokytojo. Tai buvo ir visa jo oficialioji apšvieta! Tačiau Abraomas aistringai mylėjo knygą, todėl vėliau pasiekė gan aukštą išsilavinimo lygį, liko visai inteligentišku žmogui.

Pirmą kart savo gyvenime Lincolnas pamatė miestą, kai jam teko Mississippi upe plukdyti sielius į New Orleans, La. (už \$8.00 per mėnesį). Visa miesto aplinka jam nepatiko. Ypatinai ji slėgė vergų prekiavietę, kur buvo pardavojai juodaodžiai žmonės. Savo sankeleiviui, klaikiu vaizdu pasipiktinęs, pareiškė: „Eikime iš čia. Jeigu kada nors man bus leista kirsti šiai šlykštybei (vergiui) smūgį, tai, dievaži, aš kirsiu smarkiai!“ Šis šiurpas įgyvenimas padarė jį nepalankiamu vergijos priešu.

1830 m., kai Lincolnas turėjo jau 21 metus, jo tėvas pardavė savo ūkį už \$80.00 ir išsikėlė gyventi į Illinois valst., netoli Decatur miestelio. Tačiau Lincolnas žemės arti jau nebenorėjo. Jisai vertėsi įvairiais pastatikuaisiais darbais New Salem kaimelyje, kuriame jam teko išgyventi sekamus 6 metus. Šie metai padarė neapsakomai didelės įtakos visam jo vėlesniam gyvenimui. Čia jisai susipažino su pasaulinės vertės literatūra, vertelgavo, vertėsi matininku, pašti-

15

ninku, studijavo teisę, etc. Čia jisai pamilo ir mergelę *Oną Rutledge*, kurią mylėjo iki pat savo amžiaus galo!

Tačiau Lincolnui nebuvo skirta ilgai džiaugtis meilės ekstaze: 1835 m. Ona susirgo tyfu ir mirė. Lincolno nusivylimas ir kančia buvo neapsakomi. Jo amžininkai sako, kad Lincolnas, dėl šio tragiško įvykio, ko iš proto neišėjo. Jis tapo melancholiku ir juo ilgiau gyveno, tuo giliau jį on grūmė. Tik draugų jūdrumas išgelbėjo jį nuo saužudybės. Jo ilgų metų draugas adv. Herndon sako, kad per 20 metų jis Lincolną linksmon nuotaikoj nematęs. Melancholija nuo jo varvėte varvėjo.

Jo numylėtą Oną Rutledge palaidojo Concordo kapinyne. Lincolnas per ilgą laiką kasdien eidavo penkias mylias jos kapo lankyti. Ten jos palaikai ilsėjosi ramiai per 55 metus. Nelankomas, apleistas kapas žolė užlė, jį vos tik buvo galima atrasti. Tačiau 1890 m. tūlas graborius įsteigė naujas kapines Petersburg, už keturių mylių nuo Concordo. Kad vaizdžiau atkreiptus visuomenės dėmesį į jo nuosavybę—ir geriau pasipelnius—graborius sumanė pergabenti Onos Rutledge palaikus į savo kapines. Atkasus seną kapą, rasta vos keturios perlinės sagos nesupuvę. Gobšus graborius paėmė tas sagas su pora saujų žemių ir „palaidojo“ visa tai savo kapinėse. Ant „kapo“ pastatė gražų granito paminklą su atitinkamu eilėraščiu. Ta vieta dabar tapo šventykla, kurią kas metai lanko tūkstančiai turistų. Betgi tai nėra tas kapas, ant kurio Lincolnas ašaras liejo!

Po dviejų metų nuo Onos Rutledge mirties, ir pats Lincolnas apledo New Salem kaimelį. Jisai išsikėlė 20 mylių toliau, į didoką miestelį Springfieldą, anot jo paties pasisakymo, „advokato profesijos bandyti.“ Gi New Salem kaimelis apgriuvo, žmonės išsikirstė, kol liko tik kregždės ir šikšnosparniai. Neseniai Illinois valstija, pagerbdama Lincolno atminimą, kaimelį atstatė, atgydė.

Lincolnas atėjo į Springfieldą skolintu arkliu. Dar daugiau: ant savo pečių jisai atsinešė \$1,100.00 skolų naštą, kurią užsitraukė beverslininkaudamas ir besimokydamas New Saleme. Jo arklį, matavimo instrumentus ir visoki kitą „turtą“—išvaržė jo kreditoriai. Lincolnui ėmė 14 metų tas skolas išmokėti. Advokatauti Lincolnui irgi nesisekė. Per penkis metus jisai neįstengė net kambario sau išlaikyti: teko gulėti su naujai įgytu jo draugu Speedu, kuris leido Lincolnui nemokamai okupuoti savo lovos pusę. Nemažai padėjo Lincolnui ir kitas jo

draugas W. Butleris. Advokatūra jis buvo tiek nusivylęs, kad visai rimtai buvo besirengęs ją mesti ir eiti staliauti.

Nors Springfieldas (Illinois valst. sostinė) tuomet buvo tikrai 1,500 gyv. miestelis, tačiau jisai buvo visų Illinoiso politinių intrygų centras. Ten gyveno net du aspirantai J. A. V. prezidento vietai: Steponas A. Douglas ir Abromas Lincolnas. Abu kandidavo tai įstaigai 1860 m.: pirmasis nuo Demokratų partijos, o antrasis nuo Respublikonų.

1840 m. Springfielde laikė Whigų partija (iš kurios vėliau išsirutavo Respublikonų par.) konvenciją, kurioje Lincolnas sakė kalbą. Lincolno karjera, kaip politiko, pradėjo reikštis nuo kalbamos konvencijos. Jis tapo aštriu oponentu Douglaso, gausiu auksaburnio oratoriaus ir apsuksaus politikieriaus. Savo debatais su Douglasu Lincolnas tiek išgarsėjo, kad tapo nacionale figura ir galiau net į Baltuosius Rūmus pateko.

1839 m. į Springfieldą atvyko dar viena ypata, įnešusi daug tulžies į Lincolno gyvenimą. Tai buvo Marė Todd: aristokratė, pilna knygiškų afektacijų bei miesčioniškų manierų, išmokslinta ornamentalinę prancūzų mokyklą Lexingtone, Kentucky valst. Ji gražiai šoko francūzišką kadrilių, kalbėjo paryžietišku akcentu, jos ambicija nežinojo ribos. Springfieldo naiviai visuomenei ji visai rimtai pareiškė, kad ji būsianti Amerikos prezidento žmona. Iš pradžios ji puolė glėbin Douglasui. Tačiau jis, regimai, greitai pamatė, kas ji do paukštis ir ją nusikratė. Tuomet ji prikibo prie Lincolno, kuris nors ir bandė, bet nepajėgė iš jos nagų pasprukti. Vestuvėms buvo numatyta 1841 m. sausio 1 diena. Lincolnui tuomet buvo 32 m. amžiaus, o jo sužadėtinei—22.

Naujų Metų vakarą susirinko svečiai į vestuvinių pokilį. Atėjo ir kunigas jaunųjų sutuokti. Viskas buvo paruošta iškilmingai okazijai. Nebuvo tik jaunojo! Atėjo ir vėlybos išvakarės, o jo vis nebuvo. Išjieškota visas Springfieldas—be pasekmių. Kur tą vakarą buvo Lincolnas, nieks tiksliai negali pasakyti. Jis, matomai, išsigando lemiama žygio. Pamatė, kad jis Marės Todd nemylė, kad jo širdyje dar gyva Ona Rutledge. Pastarosios šešėlis jį ir bauginio.

Po šio įvykio, Lincolnas nesimatė su Mare Todd veik per du metus. Jis tiksliai vengė jos. Betgi antrų metų pabaigoj viena jos draugė apgaulingai suvedė Lincolną su Mare Todd ir lapkr. 4 d.—juodu jau buvo vyras ir žmona... Lincolnas, matomai, vedė ją daugiau pareigos jausmo vedinas, nei meilės. Lincolno sužadėtinė, kaip

vėlesni įvykiai parodė, tekėdama turėjo vienintelį tikslą—keršyti jam už jos „pažeminimą“ pabėgimą nuo jos. Ir tą savo pasiryžimą ji sistemai vykdė: edė jo jėgas, kiek pajėgdama! Priekabavimams galo nebuvo. Tik po vedybų, kai juodu dar gyveno „boardinghouse“, ji prie visų kitų įnamių—nuplikino jam veidą karšta kava! Kartais jis bijodavo net namo pareiti. Kaip pavasarį išvažiuodavo su teisėju Davisu bylų reikalais, tai ir prabūdavo suvirš tris mėnesius kelionėje, kada kiti advokatai sugrįždavo namo kas šeštadienis. Aišku—namų židyns jį nevilijo... Dėl jos bjauraus būdo, jokia tarnaitė negalėdavo pabūti. Net kantrusis Lincolnas kartą buvo tiek sujaudintas, kad žmonai turėjo atsikirsti: „Tu griauji mano gyvenimą, eidi mano sveikatą. Dabar, prakeiktoji (damn you), išsinešdink iš šių namų!“

1844 m. Lincolnas buvo Whigų kandidatas kongresmano vietai. Rinkimuose jisai pralaimėjo. Tai buvo pirmas politinis jo pralaimėjimas. Betgi po dviejų metų jį išrinko Kongresan ir jam teko pamatyti Washingtoną. Kongrese tuomet virė nuolatinė kova tarp pietų feodalinį dvarininkų, vergų savininkų, ir daug pažangesnės pramoninės šiaurės. Teksaso valst. neseniai buvo priimta į Uniją (1845 m.). Su Meksika virė ilgokas karas (1846-48 m.), tariamai dėl Teksaso rubežių.* Karą sukurstė pietiniai vergijos šalininkai. Jiems rūpėjo išplėsti vergijos sritį ir padidinti savo jėgas. Šiaurėje šis karas buvo labai nepopuliarus. Ypatingai jį smerkė visi pažangesnieji šiauriečiai. Prie jų prisidėjo ir Lincolnas. Kongrese jisai vedė smarkią kovą su ekspansionistais, kurių buvo nemaža ir Illinoiso valstijoje. Žinoma, tuomi jis save „diskreditavo“ ir sekamam terminui Kongresan jį jau nenominavo. Jo politinė žvaigždė, aišku, „užgeso.“ Lincolnas grįžo į Springfieldą ir vėl vertėsi advokatūra.

Tačiau 1854 m. Lincolnui pasitaikė auksinė proga ir vėl iškilti. Jo konkurento senatoriaus S. A. Douglaso pasidarbavimu, Washingtono buvo atšauktas senas įstatymas, vadinamas Missouri Kompromisu.** Šituo žygiu buvo neapsa-

*Meksika karą pralaimėjo. Ji ne tikėtai formaliai atsisakė nuo Teksaso—seniau buvusios jos žemės—bet dar turėjo atiduoti Amerikai ir pusę savo teritorijos, iš kurios buvo padaryta California, Nevada, Arizona ir New Meksiko valstijos.

**Missouri Kompromiso istorija tokia: 1819 m. Missouri norėjo įstoti į Uniją, žinoma, su vergijos sistema. Pietiniai kongresmanai bei senatoriai ją rėmė. Bet šiaurės atstovai griežtai tam pasipriešino. Nei viena pusė nenorėjo nusileisti, o jėgos abiejose pusėse buvo veik lygios. Galiau sutikta padaryti kompromisą: įsi-

komai sustiprinti vergijos šalininkai: atidaryta durys vergijai plisti į šiaurę nuo Missouri. Išrodė, kad tokiu savo darbu Douglas norėjo pasigerinti pietų feodalams. Mat, artinosi 1856-tų metų prezidento rinkimai, o Douglas tikėjosi būti Demokratų partijos kandidatu. Bet tokiu neapgalvotu žygiu Douglas sau tik pakenkė: prieš jį išstojo šiaurės demokratai, o whigai sukėlė tikrą revoliuciją. Chicagoj, jo tvirtovėj, jam piliečiai visai kalbėti neleido. Protestai virte virė visoje šiaurėje.

Tokiame tad sąmyšy Douglas sakė ilgą ir karštą kalbą tų metų spalio mėn. 3-ią dieną Springfielde. Tai buvo Illinoiso valst. metinis jomarkas, kuriame dalyvavo tūkstančiai žmonių. Trijų valandų kalboj susikompromitavęs Douglas bandė save teisinti. Po jo kalbos atsistojęs Lincolnas pareiškė, jog sekamą dieną jis atsakys Douglasui. Susidomėjimas okazija buvo didelis. Lincolnas kalbėjo irgi tris valandas ir savo kalba į dulkes sumalė Douglaso apologetiką. Dalyviai jam karštai plojo. Nedaug kas tuomet suprato, kad šiame mitinge ir vėl patekėjo Lincolno politinė žvaigždė, kuri po šešių metų jį nuvedė į Baltuosius Rūmus!

Atėjo ir 1858 m. vasara, iškėlusį Lincolną į iki tol jam nežinomas aukštumas. Šitas provincijos advokatas, menkai žinomas politikas—išėjo į nacionalę areną ir susikibo su įžymiausiu šalies vyru! Po Missouri Kompromiso atšaukimo, S. A. Douglas ne snaudė: jis labai vikriai laviravo politinėse sferose ir per keturis metus pakėlė savo nupuolusią reputaciją tiek, kad stačiai nebuvo jam lygus. Ypač jis išvadavo save tuo, kad balsavo prieš Kansaso (su vergija) priėmimą į Uniją. Kai prieš keturis metus chicagiečiai nedavė Douglasui nei prasižioti, tai dabar tie patys piliečiai jį "ant rankų nešiojo." Tais metais Illinois valst. rinko senatorių. Kandidatais buvo Douglasas ir Lincolnas. Prasidėjo nepaprastas vėjus. Abu kandidatai važinėjo iš vietos į vietą ir debatavo. Nors rinkimuose Lincolnas ir pralaimėjo, bet ši kampanija jį taip išgarsino, kad po dviejų metų—jisai buvo išrinktas krašto prezidentu! Tuo metu Unijoje buvo 32 valstijos. Devyniose pietų valstijose, kuriose buvo vergija, už Lincolną nepaduota nei vieno *balso*. Vergai juk balsuoti negalėjo, o jų savininkai Lincolno bijojo, kaip ugnies! Sakoma, kad nei vienas kunigas nebalsavo už Lincolną, nes jis bažnyčios nelankė ir nesimeldė.

leisti Missouri į Uniją su vergijos sistema, bet neleisti vergijai plisti į šiaurę nuo Missouri valstijos. Abi pusės, bent laikinai, buvo patenkintos.

Prezidentūra Lincolną nedžiugino. Tuoj po rinkimų, pietinės valstijos viena po kitos pradėjo bėgti laukan iš Unijos. Kai Lincolnas pasiekė sostinę, skilimas jau buvo įvykęs faktas. Pietinių valstijų Konfederacija sau prezidentu buvo pasiskyrusi Jef. Davisą ir nieko nelaikdama pradžioje pulti Fortą Sumpter, S. Carolinjo. Bet tikroji kova prasidėjo tik 1861 m. liepos mėn. ties upeliu Bull Run, Virginijoje. Kiekvieną pusę ten ištatė po 30,000 karių. Unijos kariuomenę konfederatai ten smarkiai sumušė. Unija turėjo karių, bet neturėjo vado, kuris jiems vadovautų. Vienintelis gabus generolas buvo Robertas Lee. Lincolnas į jį pirmiausiai ir kreipėsi. Bet gen. Lee buvo virginietis, o jo valstija stojo su konfederatais. Taigi Lee ir nuėjo vadovauti konfederatams, o ne Unijai. Pat pradžioj buvo aišku, kad kova bus ilga ir sunki.

Unijos karo vadai buvo labai netikę: pralaimėjimas sekė pralaimėjimą. Ekonominė krašto būklė buvo prasta, pinigų visur trūko; net valdžia už paskolas turėjo mokėti 12% palūkų. Valdžios centre—Kabinete—virė nesantaika, vieningumo nebuvo. Visokio plauko politikieriai susipietė Washingtonan, lyg kokie rykliai, "džiabų" žvejoti. Šiaurėje konfederatai turėjo gana skaitlingą savo penktąją vorą, kuri reikavo kuogreičiausiai taikintis su pietiniais Unijos drąskytojais. Už visas nelaimes daugelis kaltino Prez. Lincolną. Aišku, Lincolno padėtis buvo tikrai nepavydėtina. Jis labai įsinervino, prarado apetitą, naktimis negalėjo užmigti, sudžiūvo, lyg šakals. "Šitas karas stačiai mane žudo," sakydavo jisai. Penki metai pilietinio karo, tai ne juokai...

Galiau Lincolnas surado tikrą karui vadą: tokį pat "nevykėlį," kaip ir jis pats—*Ulysses S. Grant*. Šitas prasigėręs ir prasiskolinęs tinginys, pavarytas iš armijos už apsideidimą, šis kiauilių bei odų pirklys-bankrotas—savo drąsa ir gabumu pralenkė tokius galionuotus frantus, kaip McClellan, Pope, Meade & Co. ir paklupdė gudruolį gen. Lee. Lincolnas labai džiaugėsi pergale, nes tai reiškė taiką, galą broliužingam karui, galą kentėjimams ir turto eikvojimui. Deja—neilgai jam teko taika bei pergale džiaugtis. Už penkių dienų po taikos pasirašymo, kada visi nuosirdūs Unijos patriotai celebravo pergalę, kada visa šiaurė skendo džiaugsmo ekstazėj—Lincolnas jau gulėjo grabe!

Lincolnas žuvo pačiu aukščiausiu jo populiarumo metu. Netenka stebėtis dėl to, kad jo liekanų kelionė į Springfieldą buvo nenutraukiamas triumfo paradas, kad šimtai tūkstančių jo

adoratorių gėlėmis klojo jam kelią! New Yorke mokojo po \$40.00 už privilegiją žiūrėti pro langą, kai 40 švytių vežė jo lavoną. Daugelis tūkstančių palydovų važiavo specialiai paruoštais traukiniais su laidotuvių procesija. Boothas, trokšdamas savo žiauriu aktu išreklamuoti save—jamžino Lincolną!

Lincolno gyvenimas Washingtone buvo tikrai nelinksmas. Vis dažniau ir dažniau jisai prisimindavo New Salem, kuriame jis buvo arti savo mylimos Onos Rutledge. Savo draugams jisai sakydavo, kad tuo metu, nors ir vargą vargo, jis gyveno laimingiausias savo gyvenimo dienas! Be abejonės, daugiausia rūpesčio jam kėlė pilietinis karas, broliždinga kova. Tačiau liūdesiu persunktas jo gyvenimas buvo ne vien dėl karo reikalų. Nors jo žmona ir pagimdė jam keturis sūnus, tačiau šeimos židinyje jo nešildė—jis buvo vienišas, kaip gluosnis pakelėj. Dėl to jis ir buvo taip giliai nugrimzdes melancholijos tvane. Ne vienam tenka pajusti šeimos nesantaikos pragarą, bet Lincolnas erškėčių kelias buvo sunkesnis, nei kieno kito. Tai buvo jo Golgota, į kurią jis kantriai nešė savo kryžių: nebuvo Barabo, kuris jam padėtų...

Dėl savo bjauraus būdo ir pavydo, Lincolnas žmona nusivaikė visus draugus bei drauges. Baltieji Rūmai buvo svetimi net Kabineto narių žmonoms. Valstybės Sek. Seward, Karo Sek. Stanton, Ildo Sek. Chase ir kitų Kabineto narių žmonos—su Lincolnio žmona suvis nesikalbėjo. Generolo Grant'o žmoną ji ne kartą iškoliojo ir visai įžeidinėjo. Ji Lincolnui užgynė net oficialiais reikalais atėjusias moteris priminti be jos. Išeinančiam į kokią nors oficialę iškilą įsakydavo, su kuriom moterim jisai gali kalbėtis, o su kuriom ne. Jeigu kada jis nepaklausydavo jos įsakymų, tai ji sukeldavo skandalą, viduje salės pradėdavo isteriškai spiegti. Kuri tik moteris buvo jaunesnė ar gražesnė, tai jau ir buvo laikoma jos "konkurentė". Kad kuo nors pralenkus kitas Washingtono moteris, ji, be vyro žinios, buvo skolon prisipirkusi iš New Yorko magazinų net už keliolika tūkstančių dolerių drabužių bei šiaip papuošalų. Ta skola iškilo viešumon tik Lincolnui mirus...

Apie Lincolną žmonos nesugyvenamą būdą medžiagos pilna įvairiuose memuaruose bei dienoraščiuose, kuriuos sistematiai vedė tūli aukšti valdžios pareigūnai, bei jų žmonos. Pav., p-ni H. W. Morrow savo knygoje "Mary Todd Lincoln" sako, kad "keistesnės ir nesukalbamesnės moteries savo gyvenime aš nesu mačiusi... Paklauski bile amerikiečio—bent kiek nusimanančio savo krašto istorijoje—kas buvo Lincolnio žmona, tai be jokio svyravimo atsakys, kad ji buvo praeiksmas jos vyrui (curse to her husband), vulgariška kvailė, beprotė, etc." Washingtone ji buvo žinoma, kaip groteskiškas jos garbingo vyro šešėlis. Išeinant į Baltųjų Rūmų—nei vienas žmogus neatėjo atsiveikinti!

Vėliau pas ją išbujojo neapsakoma pinigų manija. Pinigų ji turėjo pakankamai, bet vis ką tik sutikdama bėdavojo, verkšleno, būk ji "badaujanti." Vyriausybei neliovė lindusi į akis. Galiau Kongresas jai paskyrė \$25,000.00 ir gavo trečdalį vyro palikimo—apie \$37,000.00. To, rodos, turėjo pakakti. Tačiau ji susidėjo su raketieriškais Demokratų partijos politikieriais, kurie, savais sumetimais, visur "demonstravo" pirmojo respublikono prezidento "badaujančią" našlę! Galiau jos protinė pusiausvyrą pašijo tiek, jog net jos vyriausias sūnus Robertas turėjo kreiptis į teismo organus, kad šie ištirtų jo motinos protinę būklę (1871 m.). Chicagoj "džiūrė" pripažino ją esant nepilno proto ir pasiuntė į atitinkamą įstaigą. Po trylikos mėnesių ją iš ten išleido, tačiau—nepagydyt. Supykusi, ji išsižadėjo sūnaus, net dviem atvejais buvo išvažiavusi gyventi Francūzijoje, kol galiau, po 17-kos metų bastymosi, ji mirė.

Tai su tokia žmona vargšui Lincolnui teko išgyventi 23 metus! Didžiausias jo gyvenime tragizmas buvo ne aktorius Bootho šūvis, kuris nukirto jo gyvenimo ir kančių giją, bet *santuoka su Mare Todd!* Jeigu kur nors būtų tariamasis dangus—Lincolnas tikrai būtų jo vertas.

Net ir mirusiam Lincolnui mamonos garbinotojai neduoda ramybės: bent dviem atvejais buvo bandoma išvogti jo liekanas iš Oak Ridge kapinių.

Lincolnas—kantrybės pavyzdys!

MOKSLININKAS GEORGE W. CARVER

**Tasai Vergės Motinos Sūnus Iškilo į Pačias Mokslo Aukštumas
ir Privertė Šovinius Klausyti Jo Balso**

V. TAURAS

Velionis mokslininkas Dr. George Washington Carver buvo didis savo darbais, aukštas protu ir kilnus žmoniškumo savybėmis.

Garsus išradėjas-chemikas, Carveris sakydavo: Reikia visus žmones mokyt, kaip panaudoti kiekvieną jų gabumą ir pažinti gamtą. Mokslas yra tiesa, o teorija liekasi spėjimu, kol įinai nėra moksliniai patikrinta kaip tiesa.

Vienas iš tokių spėjimų-teorių yra pasakojimas, kad tiksliai baltųjų rasė esanti tikrai gabi ir gamtiniai kilni; todėl, girdi, baltieji turi viešpatauti visoms kitoms tautomis, kurių odos spalva yra juoda, ruda, gelsva bei rausva.

Šimtais savo išradimų žemdirbiškos chemijos srityje juodaodis Carveris pralenkė visus baltuodžius; ir tai buvo įrodymas, jog po tamsia oda gali kerėti tokie jau gabumai, kaip ir po šviesiausia.

O gal baltuodžiai yra gamtos apdovanoti stipresne valia ir tvirtesniais pasiryžimais, kaip tvirtina fašistiniai baltųjų viršenybės skelbėjai?

Juodaodžio mokslininko Carverio gyvenimas ir veikla parbloškia ir šią "teoriją."

George Washington Carver mirė šiemet sausio 5 d., sulaukęs 78 metų amžiaus, varguose prasidėjusio ir ryžties darbams pašvesto.

Jis gimė kaippo vergų sūnus Missouri valstijoje. Tų laikų gengsteriai buvo prabogę Carverį kūdikį su jo motina ir nusigabėję į Arkansas valstiją parduoti kaip vergiuką. Kūdikio savininkas atpirkė jį nuo žmogvagių, duodamas jiems arklį mainais už mažytį Carverį. O jo motina taip ir dingo, nežinia kur nudėta ar kam parduota.

Kiek paūgėjęs Carveris turėjo nuolat ir sunaikinti dirbt savo ponui, kaip vergas savininkui. Nuo 10 metų amžiaus berniukas pradėjo lankyti pradžios mokyklą. O kai vergija tapo panaikinta, Carveris persikėlė į Kansas valstiją ir įstojo į vidurinę mokyklą (high school); mokėsi bandydamas užsidirbt pragyvenimą ir dažnai pusbadžiai gyvendamas.

Baigęs vidurinę mokyklą, Carveris stengėsi įstoti į kolegiją, bet kolegijos tais laikais bendrai nepriimdavo negrų. Pagaliaus, jis surado vieną kolegiją, kuri priėmė jį. Tai buvo Simpson College, Iowos valstijoje. Įvertė mokydamasis ir sunkiu darbu užsidirbdamas duoną ir pastogę, Carveris baigė ne tik šią kolegiją, bet paskui dar ir žemdirbystės institutą Ames'e. Kaip studentas jis taip pasižymėjo mokslingumu, ypač chemijos srityje, kad paskui patį Simpson Kolegiją parsikvietė jį į profesorius.

Beprofesiaudamas, Carveris padarė eilę svarbių mokslinių išradimų; įgijo garbės ir galo jau žmoniškai gyventi.

Mokslininkas George Washington Carver sveikina su prezidentu Rooseveltu.

Tuo tarpu negrų švietėjas Booker T. Washington įsteigė aukštesnio mokslo institutą Tuskegee, Alabamoje, ir pakvietė Carverį kaip profesorių. Carveris apledo gerą vietą Simpson Kolegijoje ir nuvyko skursti ir šviesti savo tautiečius Tuskegee, nors jau ne vergus, bet vis skriaudžiamus ir neigiamus.

Stokavo Tuskegee institutui įrengimų ir mokslinių instrumentų tyrimams daryti. Bet Carveris ne tik pavyzdingai mokė studentus; jis, nugalėdamas visas kliūtis, tyrinėjo žemę, būdus jai pagerinti ir pradėjo daryti atradimus, kaip iš lauko ūkio produktų galima cheminiais būdais pagaminti daugelį kitų dalykų.

Šimtų Dalykų Išradėjas

Carveris padarė viso daugiau kaip 300 svarbių išradimų toje srityje ir taip pakėlė kelias šimtais milijonų dolerių kasmetines pajamas pietinių valstijų ūkininkų.

Tarp kitko, jis atrado ir pačius baltuosius išmokino, kaip iš Georgijos valstijos molio pagaminti puikias maliavas-dažus, net ir miltelius moteriškiems veidams; kaip iš saldžiųjų bulvių padirbt miltus, krakmolą, klijus popierai, saldinius, vakšą čeverykams šveisti ir gumą (robą) dirbti; kaip iš žemės riešutų (pynacų) gaminti valgomuosius aliejus, dažus, visokių rūšių muilą, rašalą (atramentą), kremą moterų veidams, gyduoles nuo kosulio, vaistus pagalbai kūdikių paralyžiaus ligoje, kavą, tepalą ratams, mašinoms ir daugybę vadinamų plastinių medžiagų.

1921 m. Carveris buvo pakviestas į Jungtinių Valstijų kongresą "papasakoti" apie savo atradimus. Nustatyta, kad jis kalbėtų ne daugiau kaip 10 minučių. Pasirodžius Carveriui, tūli kongresmanai pradėjo juoktis iš jo išvaizdos. To nepaisydamas Carveris, atsinešęs dėžę įvairių daiktų padirbtų iš pynacų, pakalbėjo 10 minučių, parodydamas kai kuriuos savo išradimus, ir sustojo. Tada jau patys kongresmanai prašė, kad jis plačiau jiems paaiškintų savo išradimus, ir Carveris turėjo pusantros valandos kalbėti. Jam užbaigus, sveikino jį šauksmais ir delnų plojimais net ir tie kongresmanai, kurie pradžioje šaipėsi iš jo.

Carverio kaimynai, negrų tautos neigėjai jau negalėjo paties Carverio paniekinti. Jų spauda ir kalbėtojai jau vadino Carverį "organizuotos chemijos burtininku," "svarbiausiu šių dienų žmogum," "pietinių valstijų vilčia" ir "tikruoju pynacų ir saldžiųjų bulvių atradėju." Taip garbindami Carverį, jie, tačiau, spėjo, kad, girdi, jis turis savyje "baltųjų kraujo," nes kitaip, esą, negalėtų tokių stebuklų daryti. Carveris atvejų atvejais viešai užreiškė, kad jis yra grynas negras, kaip ir visi jo tėvai ir protėviai buvo negrai. Bet jie vis tiek nesiliovė spėjo apie "baltųjų kraujo" dalį Carveryje.

Garsusis išradėjas elektros srityje, Thomas A. Edison kvietė Carverį į savo laboratorijas ir siūlė jam \$25,000 algos per metus. Carveris nepriėmė pasiūlymo, bevėlydamas darbuotis tarp vargingų negrų.

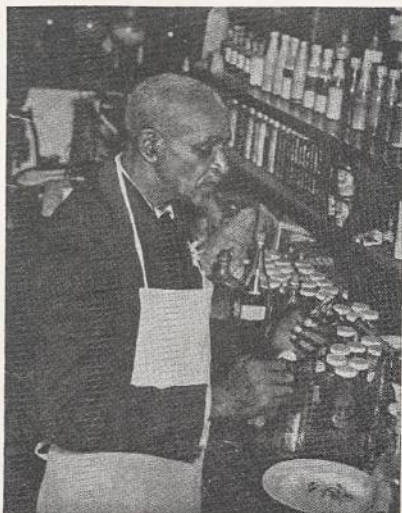
Sovietų vyriausybė kvietė Carverį atvykti ir padėti išvystyti bei patobulinti medvilnės (bovelnos) auginimą. Carveris laišku padėkojo; paaiš-

kino, kad jis jau persenas tokiam žygiui ir pasiūlė savo vieton jauną negrą mokslininką Johną Suttoną. Pastarasis nuvyko į Sovietų Sąjungą ir per septynis metus nuosirdžiai, sekmingai ten darbavosi, be kitko, išrasdamas ir kaip iš paprastų šiaudų gaminti stiprias virves.

Carveris buvo jau pasauliniai garsus, kūrybinis mokslininkas, kai dar neperseniai buvo pakviestas į New Yorką kalbėti per radiją. Atvažio jis, vos tik pakilęs iš ligonio patalo, į viešbutį, kuriame iš anksto buvo užsisakęs kambarį. Bet viešbučio vedėjai neįleido to brangaus žmogaus į kambarį, nes jis pasirodė negras; ir Carveris dar pusiau ligonis turėjo nuo ankstyvo ryto iki vakaro prasidėti tikrai viešbučio prieme-
nėje.

Ką tad galėjo jausti tas didis žmogus, mylįs visus žmones, neskirstant jų pagal odos spalvą, matąs kiekvienoj tautoj gabumus ir gerąsias ypatybes!

Šis nelemtas nuotikis dar kartą atžymi, parbrėžia, kokias sunkenybes turėjo iškentėti Carveris savo gyvenime ir mokslinėje ir visuomeninėje savo veikloje. Užtat Carveris juo aukščiau pakyla kaipo didvyris ir įkvėpimas ne tik savo tautai, bet visiem paprastiem žmonėm, kaip Amerikoj, taip ir visuose kituose kraštuose.

George Washington Carver savo laboratorijoje.

Žemė Šaukia Keršto

A. LIEPSNONIS

Žemė numetė sniego užvalkalą. Upeliūkščiais sruveno drumstas vanduo. Viršum kaimo, apdengto drėgnu pavasario rūku, čireno vieversys.

Aleksas Valkūnas pažiūrėjo pro langą į paraudusį, sprogstantį beržą. Jo ranka, sėmusi šaukštu sriubą, sustojo.

—Apsilaistei, kaip vaikas,—pastebėjo žmona.

—A,—krustelėjo Valkūnas ir vėl ėmė valgyti. Tačiau gerklėje pajuto kartulį, ir padėjo šaukštą atgal.

—Kas yra, Aleksai, gal sergi?—susirūpino žmona.

—Nežinai mano ligos! Žeme vis rūpinuosi...

Nuo sausio mėnesio pradžios jo veide pagausėjo raukšlių, jis labiau sudžiūvo ir išblyško. Į galvą įsimetė sidabriniai plaukeliai. Sielvartas sendino Aleksą Valkūną.

Sausio mėnesį savo troboje jis pamatė svetimos žemės atėjūną-vokietį. Storą nutukusio vokiečio liemenį veržė policeisterio milinė, perjuosta plačiu diržu. Tačiau nė diržas negalėjo paslėpti ryškaus pilvo apvalumo. Vokiečiui kalbant, pasmaktreje judėjo kiauликė.

Vos atidaręs duris, vokietis puolė prie spintų, lentynų, skrynių, krosnies. Bestebint jo sauvaišiam, Alekso Valkūno atmintyje atgimė 1918-tieji metai.

—Vachmistras atjoja!—pranešdavo kaimynas kaimynui, pastebėjęs Paulį Šlingerį.

Vachmistras su įžiebtu degtuku išžiūrėdavo pakrosnius, bejieskodamas kiaušinių, išvartydavo patalą, išmėtydavo daiktus, kluone durklu išbadydavo šiaudus. Tačiau nieko nesurasdavo. Sodiečiai mokėjo slėpti.

Svastikuotas vokieitis įtūžo, trinkelėjo kumščiu į stalą, ėmė keiktis.

—Kur kiaušiniai, sviestas, sūris? Donner wetter!

—Suvalgėt 1918-ais metais,—atsakė Aleksas Valkūnas.

Vokieitis padėjo ant stalo portfeli. Ištraukęs iš jo pluoštą popierių, ėmė žiūrinėti.

—Žemės gavai?

—Aštuonis ha.

—Bolševikas!—suriko okupantas.

—Valstietis,—ramiai atsakė į priekiaštą Valkūnas.

Šioji sausio mėnesio diena giliai įstrigo Valkūno atmintin. Širdis jautė kažką negero ir tvino kerštu.

—Tegu pamėgina atimti žemę,—mąstė jis balsu,—tegu pamėgina arti... Išsities ant kalnelio.

—Daug neplepėk! Pasiėks paskalos policiją—pražūsime,—susirūpinusi perspėjo žmona.

Aleksas Valkūnas apsirengė. Atšilusi, pavasariu alsuojanti žemė šaukė į laukus, prie arko. Bet jis stovėjo ties slenkščiu, nežinodamas kur eiti.

Prie valsčiaus raštinės sutratėjo ratai, subliovė avis, suspiegė kiauликės, sugageno žąsys. Aleksas Valkūnas žvilgtelėjo atvykusiųjų link.

—Atsiriogilino utėliai, šimts kelmų! Antai, žiūrėk,—rodė jis žmonai.

—Bus ašarų.

—Vyrai neverks,—tarė Valkūnas atidarydamas duris.

—Neitum geriau. Dar prikibs ko. Nelaime užsitrauksi...

Aleksas Valkūnas buvo jau už durų. Ant raštinės laiptų stovėjo poriebis ponas su erelio žvaigžde prie kepurės. Šūkaudamas ir mojuodamas jis davinėjo įsakymus. Suvaryti valstiečiai nešė baldus, drabužius, dėžes, varė gyvulius.

Pro debesis pasirodė saulė, tirpydama sidiabrinę rūko juostą. Tolumoje skaidrėjo akiračiai. Valkūnas taip užsižiūrėjo į pavasarėjančius tolius, jog visai nepastebėjo priešais save stovinčio senoko, kuris kalbino jį.

—Tu... nepyk...—sumurmėjo Valkūnas, pagaliau atitraukęs žvilgsnį nuo kalnelio.

—Niekis, niekis,—šnibzdėjo senukas.—Štai vokiečiai žemę atima... viską atima... Vokiečių baronas atvyko...

—O mes atimsim jiems galvas,—užraudęs atsakė Aleksas Valkūnas.—Plėšrūjį šunį reikia nudobti!

Jis ištraukė iš burnos pypkę, nusispyjovė ir grįžo į trobą.

Buvo tamsi, gili naktis. Šitokios nakties Aleksas Valkūnas ilgai laukė. Kartais ir žvaigždės padeda priešui. Sulaukęs vidurnakčio jis paki-

lo ir, stengdamasis nepažadinti miegančios žmonos, išėjo valsčiaus raštinės link. Čia jis atidžiai apsidairė ir ėmė klausytis. Jis žinojo čia apsinakvojus vokiečius.

—Miega,—pagalvojo jis, neišgirdęs jokio garso. Tris kartus žliunktelėjo iš butelio į sieną. Tamsoj pasklidę aštrus žibalo kvapas. Virpančiais iš susijaudinimo pirštais jis brūkštelėjo degtuką. Liepsna pliupsėdama šoko sienomis į pastogę.

Aleksas Valkūnas spruko į laukus. Kojos klimpo ištirpusio sniego valse, smego į papliurusį arimą. Vėdas apsiplėrė sodriu prakaitu.

—Į mišką, į mišką!—mušė širdis.

Valtimi persikėlė į kitą Nemuno pusę. Kepure nusišluostė prakaitą. Kopdamas į kalną jis atsi-
grėžė į kaimą. Dangus žėravo nuo didžiulės gaisro pašvaistės. Liepsnojo visi valsčiaus pastatai. Ugnies atšvaituose rūšiai žvilgėjo Nemuno tekė. Krantuose stūksančios trobelės įgavo nuostabų ryškumą.

Gale sodybos Aleksas Valkūnas aiškiai įžiūrėjo nulaužtą gluosnio viršūnę, namų griuvėsius: panemunės kaimą apšaudė vokiečiai.

Griuvo čerpių stogas. Didžiulė ugnies strėlė smigtelėjo į padangę.

Saulėtą gegužės rytą Aleksas Valkūnas stovėjo pamiškėje, atsirėmęs petimi į beržą. Seniai bemaityto, tolumoj dunksančio kaimo reginys jį sujaudino.

—Užėiti...—galvojo jis.—Užėiti nors neilgam...

Valsčiaus pastatų vietoje juodavo didelė gaisroviė. Barono čia nebebuvo. Jis buvo priverstas pasitraukti toliau į galukaimį, į pradžios mokyklos namus...

—Ir čia jis negyvens!—prisiekė širdies gėlėme Valkūnas.

Švietė skaidri, auksinė pavasario saulė. Žemė ruošėsi žydėti, gimdyti vaisių. Tokiu metu artojas traukia iš šiaudinės pastogės arklą, kinko arkli, aria, sėja.

Žemė, dėl kurios jis nuėjo pas partizanus, dėl kurios jis paėmė šautuvą, į kurią jis dairėsi iš po storo beržo šakų, atgimdė jo širdyje pereitų metų pavasario jausmus, džiaugsmą, meilę.

22 Tokią dieną pernai jis arė. Žmona, atėjusi į naujai atręžtą sklypą, linksmai šnekėjo apie vargų pabaigą, apie užtikrintą šviesią rytdieną.

Dabar gi—atimtas arklys, derlius, nuo vokiškų bombų žuvusi šeima. Valkūnas tvirčiau suspaudė šautuvą.

Už Nemuno gulėjo plačios lygumos, apdengtos žaliuojančios žolės kilimu. Žemė jau buvo pradėta arti. Valstietis visą laiką žiūrėjo ten, kur turėjo pasirodyti naujas šeimininkas, atėjūnas. Bet nieko nebuvo matyti.

Jis priėjo arčiau prie vieškelio. Čia, susipynusių, žydinčių jėvų tankumyne, susirado sau patogią slėptuvę. Nutaikęs šautuvą į vieškelį, ėmė laukti.

Kai jis išėjo į mišką, žemė buvo plika. O dabar jis matė ją žydinčią purienomis, apskaišiusią žalumynais. Jis, visą amžių išgyvenęs gamtos prieglobsty, niekad nesigrožėjo jos žavingumu. Viskas buvo paprasta, nepastebima. Bet šią minutę, jausdamas svaiginantį topolio kvapą, jausdamas prie savo veido krūmokšnio šaltą prisilietimą, žiūrėdamas į žemę pro praskėstas jėvos šakas,—jis staiga pastebėjo visą jos žavėsį.

Ir jį, ši žemė, dabar buvo atimta. Kraujuoti atėjūnų batai trypė ir niekino ją.

Skaudančia širdimi žiūrėjo jis į kaimą, į savo grįžį, į baltą kaminą.

Vieškelyje pasigirdo ratų ratėjimas. Netrukus pasirodė ilga vežimų virtinė. Arkliai sunkiai tempė grūdų maišais pakrautas vežėčias. Greta vežimų eina vyrai tolydžio šmaukšėjo botagais. Paskui visus, ant balto, gerai atganyto arklio jojo rūstus ponas.

Aleksas Valkūnas tuoj pažino: tai buvo baronas Hansas Smolingas. Barono storą figūrą dengė kariška uniforma. Ant rankovės, kaip juoda gyvatė, raitėsi svastika. Blizgėjo sagos. Prie šono kabojo odinė, šviesi brauningo makš-tis.

Valkūnas aiškiai matė barono ūsus, išpurtusį senstelėjusį veidą. Jis primerkė akį ir prispaudė gaiduką. Arklys pašoko piestu. Baronas loštelėjo atgal, susverdėjo ir krito žemėn.

Žydinčios jėvos paslėpė žmogų su šautuvu.

1942, V. 3-4 d.

Siaurės-Vakarų frontas.

Vieną Vasaros Vakarą

A. VENCLOVA

Prieš keleris metų, keliaudamas po Lietuvą, vasaros vakare su vienu džūku kaimo mokytoju aš stovėjau ant Nemuno skaržiaus. Ranka parodęs tolimas naujo kaimo trobeles anapus upės, jau nykstančias vėlybų sutemų ūkanoje, jis tarė:

—Kaimas kadaise ten buvo daug didesnis. Ir atkaklūs, kariško būdo žmonės ten gyveno. Iš senųjų kaimo gyventojų bėra gyva, berods, tik-tai šeima to žigo, kuris kadaise vokiečiams užkūrė karštą pirtį. Bet čia gyvena jau kiti žmonės, ir retai kas tą atsitikimą beatmena.

Aš paprašiau, kad mokytojas papasakotų, ką jis apie tai žino. Nusileidome prie pat Nemuno. Temstant šiltam vakarui, mudu ėjome takeliu paliai upę ir, mokytojas man papasakojo vieną atsitikimą iš buvusios vokiečių okupacijos laikų, kurį aš čia perduosiu, žinoma, savo žodžiais.

* *

Toje vietoje, kur Nemunas teka tarp aukštų smėlio ir akmenų krantų, apaugusių pušelių, kur eglų ir beržų guotai puošia senus šio krašto pilikalnius, stūksančius dešiniajame Nemuno krante, vieną vasaros dieną visas kaimas trūsė laukuose. Tarp mažųjų miškelių išsidraikę nedideli nederlingos žemės rėžiai darbščių gyventojų buvo kruopščiai apdirbami. Karštis virpėjo laukuose, ir tik kartkartėmis mažutis vėjas nešė į darbo lauką vėsą nuo Nemuno.

Upės pašlaite ėjo kelias, o šalia jo iš abiejų pusių stukojo mažos svaro pirkaitės, viena arti kitos susiglaudusios, o kiti triobėsiai—kluonai, jaukūs mažučiai svirneliai buvo išstatyti vieni ant pat Nemuno kranto, kiti lipo į kalną, tartum paukščių lizdai.

Vieta buvo nuošali, aplink didesni keliai nėjo, ir lig šiol kaimo gyventojai apie vokiečių okupantus daugiau buvo girdėję, negu matę jų patys. Lig šiol tankiuose krėmuose, miškų aikštelėse dar tebesiganė valstiečių nuslėpti arkliai, o kelio smėlį, prikirusį javų grūdų, vežamų iš lauko, kapstė pulkai dar neįgaudyti vištų.

Išeidami į laukus, žmonės palikdavo namus atdarinėtomis durimis. Kaimo gatvėje žaidė vaikai, daržuose trūsė sėnelės, o saulės atokaito-

je susėdę snaudė ar skaptavo medinius šaukštus šimtamečiai seniai.

Savo rėžyje drauge su kitais vyrais dirbo ir Petras Žigas. Nusimetęs švarką, atsiraitojęs storų lininių marškinių rankoves, vienplaukis, jisai šake kėlė pėdus į vežimą tuo tarpu, kai jo jaunesnysis brolis Vincas juos krovė vežime. Petras Žigas buvo stambus vyras, apylinkėje žinomas savo jėga ir atkaklumu. Jis buvo vedęs prieš pat karą, žmoną parsivežė iš už trijų parapijų, nuo Krosnos, atmušęs ją iš turtingo Daukšių kavalieriaus. Jaunamartė, atėjusi į vyro namus, tartum atnešė su savim ir kažką šviesaus. Ji gerai sugyveno su vyro broliais, buvo linksma, darbšti, apskuri lygiai prie lauko darbų, lygiai prie puodų, lygiai prie šokių ir dainų.

Greta Petro Žigo rėžių tėsėsi ir Jono Pakrosnio laukai. Abu juodu su Žigu kaime buvo laikomi šauniausiais vyrais, abu vedę vienais metais, abu buvo lygiai darbštūs. Lyg tyčia, ir žmonos jiems pasitaikė iš vienos parapijos, draugės iš mažų dienų. Tarp Žigo ir Pakrosnio šeimų prasidėjo toks geras sugyvenimas, kokio kaime niekas anksčiau nebūvo matęs ir neatsiminė. Jūdviejų trobos beveik siekėsi galais, kiemelis prie kiemelio, ir iš darželių jaunųjų šeiminių pasodintų po trobų langais, lygiai puošniai kėlė galvas dryžagalviai jurginai, raudonkepuriai bijūnai, rudieji gvazdikai ir raudonieji levukai. Šiuo metu, kada vyrai dirbo laukuose, abi moterys, susėdusios ant žemų savo namų laiptelių, siuvinėjo, koja supuodamos vyges, kuriose gulėjo—vienoj žigienės dukrelė, antroje—Pakrosnienės sūnus.

Staiga moterys išgirdo šauksmą ir šūvius. Kriptelėjusios jos pakėlė galvą. Šauksmas ir šūviai nuaidėjo iš Nemuno pusės, tačiau iš pradžios nieko nebuvo matyti. Pro vyšnius, sverdinčias ties pakriaušę, atbėgo uždusęs basas Pakrosnių piemenukas Vitalius ir suriko:

—Germanai, ana ten germanai!

Moterys nutirpo.

—Kur jie? Džia, ką čia šneki niekus?

—Atplaukia Nemunu.

Iš tikrųjų, trobų protarpyje pasirodė dvi valtys. Jose sėdėjo šešetas vokiečių su melsvais drabužiais, su blizgančiomis smailomis kepurė-

mis. Mėlynu vandeniu jie yrėsi į dešinį krantą, ir valtytys netrukus įsirėžė į nuolaidaus paplūdimio smėlį. Garsiai kalbėdami, nešdamiesi šautuvus, paskarintus ant rankos, vokiečiai suėjo į kaimą.

Tuo metu, kada vokiečiai, sausu taku kaukšnodami kaustytais batais, suėjo į kaimo gatvę, nuo kalnelio kaip tik nusileido girgždėdamas žigų vežimas, dviejų arklių vežamas. Šeimininkas Petras žengė paskui vežimą, rankoje šake nešinas. Vežimas iš kito kaimo galo įsuko į gatvę ir, keldamas dulkes, vaikydamas vištas ritosi prie seno žigų kluono samanotu stogu, kurio durys buvo atdaros. Ten laukė dar du jauniausi broliai, kresni stiprūs vyrukai, išvalę šalinę javams krauti. Išgirdę šūvių ir svetimų žmonių balsus, ir juodu išėjo į lauką.

Vokiečiai šiame nuošaliame kaime buvo netikėti svečiai. Žmonės daug apie juos buvo girdėję ir nieko gero sau iš jų nelaukė. Ir iš tikrųjų, vos vežimas kiemelio veja pasuko į kluono pusę, vienas vokieitis, kuris susilgyno su vežimu ir buvo be šautuvo, tik prie šono jam tabalavo brauningas geltonose odinėse makštyse, su užrietais šais, raudonas ir storas, šoko arkliams iš priekio, kažką suriko ir arklius nutvėrė už brizgulių. Vyrai iš karto suprato, ko vokiečiai nori. Netrukus išėjo priekin vienas vokieitis, jaunesnis už pirmąjį, aukštas ir liesas, su mundierium aiškiai per trumpom rankovėm, su blizgania smaila kepure ant galvos ir dar kyta lietuvių kalba suriko:

—Ja, šišon, gaspador, tu mums arkliai atiduoti privalai.

Žigas, pavijęs į kalniuką pamažu besiritantį vežimą, dabar buvo greta vokiečių grupės. Jo basos stambios kojos stovėjo gatvės smėlyje, ir didelės juodos akys su nusistebėjimu žiūrėjo į vokiečius.

—Ir šišon turi mus gerai pavalgyti. Kiaušiniai, pėns, svests—viskas ant stalo sofort turi būti.

Petras žigas, išgirdęs prašant valgyti, apsidžiaugė: bus laiko ką nors sugalvoti dėl arklių.

—Jeigu žmonės nori valgyti, mes niekad neatšakom papenėti—tarė jis ir ranka parodė vokiečiams į trobą. Žmonai, kiemelyje migdančiai kūdikį, vyras šūktelėjo:

—Onute, pavaišink svečius, jie iš kelionės išalkę!

Vokiečiai pro atdarus vartelius sugužėjo į kiemelį. Vieni jų, sulindę į darželį, kvėpino ir skynėsi gėles, sagstėsi sau prie švarkų ir mėgino užkišti už kepurį dirželių, kiti, triukšmin-

gai suėjo į trobą. Vienas vokieitis, ypatingai storas, su bobos veidu ir priklaus, kiemelyje apkabino žigienę ir siekė bučiuoti.

—Aber du bist ganz schön!

Žigienė išraudus išsiveržė iš vokiečio glėbio. Kūdikį padavusi Pakrosnienei, ji nuėjo ruošti vokiečiams užkandžių. Tuo tarpu vienas vokieitis užlipo ant aukšto ir, suradęs ten paltį rūkytų lašinių ir skilandį, visa tai nusitempė žemyn, galvodamas išvykdamas iš čia pasiimti. Kitas atėjūnas šeimininkavo kamaroj: radęs ten stovint didelę skrynį, jis griozdė joje ir, kitiems besijuokiant, į trobą atvliko ritinį lininės dėbės.

Netrukus ant stalo čirškėjo kiaušinieneš ir lašiniai, erzindama praalkusių vokiečių gomurį. Mat, jie šiandien iš ryto iš pat Aukšto išsirengę medžioti. Gerą galą jie plaukė Nemunu ir gerokai praalko. Pamatę kaimą nusprendė čia išlipti, pasistiprinti, ir parjoti arba parvažiuoti vakare namo, iš valstiečių paėmę arklius ir vežimą. Dabar jie sėdėjo aplink stalą, garsiai čiauskėdami lūpomis ir liežuviais. Puskarininkis Krygeris, truputį žvairas, plonas ir aukštas, su baltom moteriškom rankom, atmušė butelio kamštį, ir vokiečiai gana greitai ištuštino butelį degtinės. Po jo ėjo antras, paskui dar keletas. Vokiečiai neblogai įkauso. Visi jie kalbėjo garsiai, aštriai, juokėsi ir kvatojo taip, jog net langų stiklai drebėjo. Kaimo vaikai ir moterys, nedrįsdami įeiti į trobą, stovėjo priebuty ir vėliau pasakojo, kai jiems rodėsi, jog vokiečiai ne kalba, o loja.

Išigėrę vokiečiai ėmė šurmuliuoti troboj. Nutaikęs valandėlę, kada žigienė nuėjo į kamara, puskarininkis Krygeris pridėjo pirštą prie lūpų, tuo duodamas draugams ženklą tylėti. Ant galų pirštą jis nuselino paskui ją. Už savęs klabliuku užkabines duris, jis pagriebė žigienę į glėbį ir, užlošęs jai galvą, dusindamas ją savo cigalais ir sušutusia mėsa bei degtine dvokiančiu kvapu, ėmė bučiuoti. Iš gretimo kambario, kuriame valgė kiti vokiečių kariai, pasigirdo garsus, aštrus kvatojimas. Žigienė išsiveržė iš puskarininkio glėbio. Besigindama ji sušilo, išraudo. Puskarininkis nenorėjo nurimti. Moteris, kada puskarininkis ją vėl norėjo apkabinti, staiga pasisuko ir atkaklia ranka taip uždrožė jam per veidą, jog vokiečiui iš nosies pasipylė kraujas. Vokiečiai įsiuto. Jis vėl pagriebė ją į glėbį, tačiau žigienė dar atkakliau ėmė veržtis iš jo rankų ir parmušė jį ant savo kraitinės skrynios. Išigėręs vokieitis visai įdūko. Pagriebęs ją už bliuskelės rankovės, patraukė taip, jog bliuskelė plyšo, ir

rankovė atiro. Žigienė vėl išsiveržė iš vokiečio rankų su žibančiom akim, uždususi, nagu perdrėkstu veidu, sutaršytai plaukais ir, suspėjusi atidaryti duris, išbėgo atgal į trobą. Jos akys susidūrė su akimis vyro, kuris kaip tik tuo metu įėjo į vidų. Vyras iš karto viską suprato, juo labiau, kad paskui žmona iš kambaros išeinant jis pamatė ir sumaigytą, išblyškusį vokiečių. Žigo veidas paraudo, jo rudos akys lašuotame veide sužalavo pikta lemiančia liepsnele. Jis buvo karšto būdo, atkaklus ir apylinkėje žinomas kerštautojas. Priėjęs prie vokiečio, jis sustojo, pažvelgė į jį krauju pasrūvusiomis akimis ir užkimusiu balsu suriko:

—Lauk, šunie!

—Vas sagt er? Vas braucht dieses Schwein? —kreipėsi puskarininkis į kareivį, kuris mokėjo švebeldžiuoti lietuviškai.

Tas jam kažką paaiškino vokiškai. Užstalėj sėdį vokiečiai vėl nusikvatojo. Puskarininkis dar labiau išbalo. Valandėlį vidurasy jis stovėjo nejudėdamas. Paskui įsiai nuo suolo pagriebė kančių, kurį ten buvo pasidėjęs, tik įjėjęs į trobą. Žigienė mėgino atsisoti tarp vyro ir puskarininkio. Puskarininkis kumščios smūgiu į krūtinę ją atstūmė į šalį. Jo ranka pakilo, kančius švilpterėjo ir kirtu žigui per veidą. Troboje išvyravo baisi tyla. Žigas stovėjo vidury trobos, baltas kaip popierius. Jo veide staiga pasirodė ilgas raudonas ruožas. Jis visas drebėjo lyg drugio krečiamas, akyse jam aptemo ir jis suverdėjo, bet nepargriuvo. Atatupstas jis ėmė trauktis durų link. Puskarininkis pagalvojo, kad jis išsigando ir, gavęs tinkamą atsakymą už įžeidimą, traukiasi. Nebekreipdamas daugiau į jį dėmesio, vokiečiai namutė ant suolo kančių ir vėl sėdo prie stalo, savo draugų giriamas už tinkamą pasielgimą su "šiuo laukiniu barbaru" ir "lietuviška kiaule," bet taip pat ir pajaukiamas už ne visišką pasisekimą meilėje su šia "laukų rožyte," kaip ją pavadino efreitorius Unšlichtas, kadaise mokykloje mokėsis mintinai Gėtės eilėraštį "Röslein auf der Heide."

Žigas išsyravo į kiemą. Jis visas drebėjo ir gniaužė kumštį, bet stengėsis susivaldyti. Pirmoji mintis, kuri kilo jo atkaklio galvoj, buvo: kuo greičiausiai paslėpti arklus! Žigo broliai arklus jau buvo bekinką iš dar neiškrauto vežimo. Tačiau buvo vėlu. Vokiečiai jam įkandin išsiveržė iš trobos. Vienas jų po pažastia nešėsi pasigrūdę ritinį drobės, kitas vilko paltį lašiniu ir skilandį. Ėjo jie per kiemą įraudę, apygrįčiai. Žigas suprato, kad arklį paslėpti nebesuspsė. Kurį laiką jis kažką šnibždėjosi su broliais. Tuo

tarpu prie gretimo kluono privažiavo ir Pakrošnis su pilnu vežimu rugių.

—Tai svetelių dzeivulis atsiuntė,—mėgino juokauti jis, bet, pamatęs kaimynus, apimtus keršto sambrūdzio, suprato, kad juokai ne vietoje.

Kada vokiečiai sugužėjo į kluoną ir pareikalavo, kad Žigas perkintų arklus į kalamašką, o kiti vokiečiai šoko patys nukinkyti Pakrošnio arklį, Žigas nepratarė nė žodžio, net akių nepakėlė. Jis, sukandęs dantis, į nekviestus svečius nebekreipdamas jokio dėmesio, ėjo prie savo darbo. Kai vokiečiai, nesulaukdami, kada šeimnininkas įvykdytų jų įsakymą, patys išstūmė iš antrojo grendymo kalamašką ir ėmėsi patys kinkyti arklus, Žigo akys vėl sužalavo, o rėžis per veidą dar labiau paraudo,—rodėsi, kad visas veidas paplūdo kraujais. Žigas išsoko iš šalinės, rankose laikydamas šakę su žibančiais nagais, ir baisiu balsu suriko:

—Lauk, šunes! Lauk, sakau, kol sveikus kaukus turite. Vyrai, duokite praeikiems velniams!

—Dzie mums padėk!—suriko šeimnininko broliai.

Žodžiai Žigo, didžiausio autoriteto savo šeimoje ir visoj apylinkėj, per visus vyrus perėjo kaip elektros kibirkštis. Bematant jaunesnysis Žigo brolis, ne mažiau atkaklus ir karštas už vyriausiąjį, vikriai stryktelėjo nuo vežimo viršaus. Jo rankose tuojau atsirado spragilas. Jauniausieji Žigo broliai griebė, kas pakliuvo: vienas į rankas griebė geležinę dalbą, kitas kaustytą branktą. Nuo savo vežimo kulvirščiais nušoko ir Pakrošnis. Vokiečiai dar nespėjo paruošti savo ginklų, kai subildėjo smūgiai, ir trejetas vokiečių, su pralaužtom kaukolėm, kaip pėdai sukrito žemėn. Puskarininkį Krygerį iš užpakalio griebė į glėbį Pakrošnis. Jis pakėlė nuo žemės storą, sunkų, bet nevirkų vokiečių kūną ir, apkabinęs jį stipriomis rankomis, takeliu vilko Nemuno skardžiaus link. Vokietis kadaravo kojomis ir spardėsi, keikdamas ir spaudydamasis. Jis kažkaip sugebėjo išsitraukti brauningą ir nešamas iššovė. Pakrošnis pajuto aštrų skausmą kairiojo kojo, tačiau nenustojė nešęs. Vyriausias Žigas, namų šeimnininkas, šakė iš visų jėgų dūrė efreitoriui Unšlichtui į pilvą, taip, kad tas tik aiktelėjo ir aukštelninkas išsitęsė kiemo vejose. Tik vienas vokietis išspruko ir atsisaukdamas bėgo per kaimą. Užimtį kitais, vyrai nesuskubo jo pavyti. Išbėgęs į kaimą, pakelė jis rado besiganantį arklį, užšoko ant jo ir, kulnais minkydamas rambaus arklio šonus, kaip viesulas dulkančiu keliu išdūmė iš kaimo.

Pakrošnis, benešdamas vokiečių, apsilpo, juo

labiau, kad koja, matyti, buvo rimtai sužeista. „Į Nemuną bestiją, į Nemuną!“—niurnėjo Pakrošnis. Vokietis, atvilktas jau prie pat Nemuno skardžiaus, išsiveržė iš jo rankų ir iššovė dar kartą. Kulka pataikė Pakrošniui į galvą. Pakrošnis suknūbo žemėje. Vokietis, kad ir būdamas girtas, į kaimą grįžti nebedrįso. Jis din-go Panemunės krūmuose.

Kaimo kluone ir kiemo vejoje drybsojo keturi vokiečių lavonai. Tai atsitiko taip staigiai, jog visi keturi broliai Žigai apstulbę stovėjo ties savo kluonu, tartum tik dabar pradėdami suprasti visą baisumą to, kas tik prieš valandėlę įvyko. Žinia kaip žaibas perlėkė kaimą. Rinkosi žmonės. Jie žiūrėjo į užmuštus, kruvinus vokiečius, drybsančius, lyg sunkūs pėdai, žemėje, žegnojosi ir tyliai, kaip atėję, skirstėsi namo. Pakrošnienė, išbėgusi iš už trobų į panemunę, apkabinusi vyro galvą su išsidraikysiais, kruvinomis sruogomis sulpusiais plaukais, be sąrų klykė:

—Vyrali mano, sakalėli mano, o kam tu palikai mane našlaitėlą su mažu kūdikėliu? O kur mes aismis, kur galvelę priglausim?

Žigienė, stipriai prie krūtinės priglaudusi išiverkusį kūdikį, stovėjo vidury kiemo balta, nutirpusi, nei gyva, nei mirusi. Siaubo apimta, ji vis stipriau glaudė kūdikį prie savęs, lingavo galva ir išbalusiomis lūpomis šnibždėjo:

—Viešpacie, viešpacie, viešpacie, pasigailėk...

Artinosi vakaras. Laukai ištuštėjo. Tačiau ir kaimo gatvė buvo tuščia. Žmonės susigrūdė į trobas ir sėdėjo tylūs, išsigandę, tartum laukdami užeinant baisios audros, kuri jų smėlėtiems laukams atneš sunaikinimą, o žmonėms vargą, mirtį.

—Oi, dzie, upartas bernas tas Žigų Petras,—lingavo galva šimtametis senis, rinkdamas nuo suoločio per dieną išskaptuotus šaukštus ir nešdamas juos į vidų.—Nešėscij užtrauks ant mūsų galvų.—Senis persižegnojo ir dingo tamsioje priemenėje. Kaimo gale atsitūpęs ties molinio tvartelio galu, kaukė šuo, keldamas kaime dar didesnę nerimą.

Temstant iš kaimo iškeliavo keturi vyrai. Tai buvo broliai Žigai. Jie buvo ginkluoti vokiečių šautuvais ir brauningais. Dviese jų jojo, prie balnų prisirišę ryšulėlius maisto. Dvieje ėjo pėsti. Tarp jų kaimo keliu žingsniavo ir moteris, Žigo žmona, ant rankų nešdamasi kūdikį. Ant Nemuno kranto kaimo vyrai jau sutemus baigė kasti dvi duobes. Į vieną jie sunešė ir užkasė vokiečius, antroje palaidojo Pakrošnij. Baigę darbą, ilgai jie stovėjo ant Nemuno kranto, tylūs ir susirūpinę.

Iš Nemuno kilo rūkas, mėlynavo tolimas upės vingis, eglynuose paskendęs, o vasaros dangių sužibėjo pirmosios žvaigždės, auksiniais smėlio grūdais sužibėdamos Nemune. Nuo Nemuno kranto sklido šiurpus Pakrošnienės verksmas ir kvatojimas.

Nuo to laiko praėjo eilė metų. Tačiau apylinkės žmonės ligi šiol mini tą baisią naktį, kada į kaimą atėjo vokiečių baudžiamasis būrys. Visą naktį ir kitą dieną degė kaimas. Šiaudais dengtos trobos liepsnojo kaip degtukų dėžutės, griuvo ir smilko. Vakarų vėjas gaisro dūmus nešė į Nemuną, ir upės vandenį nuklojo šiaudų sviltas ir pelenai. Smėlėtame Nemuno krante visą naktį žmonės kasėsi sau kapus. Tiktai rytui auštant gūdžią panemunės tylą aštriai sudraskė šautuvų salvės. Ramūs šio krašto gyventojai buvo išžudyti ligi vieno. Tik keletas jaunesnių vyrų paspruko tą naktį į artimiausius miškus. Ligi okupacijos galo drauge su broliais Žigais jie kaip partizanai kovojo prieš vokiečius. Partizanų kovose žuvo du jauniausieji Žigo broliai. Kada vokiečiai iš Lietuvos išbėgo, Žigas vėl grįžo į gimtąjį kaimą. Jis buvo smarkiai pasenęs, apyžilis, ėjo raišdamas, nes viename susirėmime vokiečiai jam buvo peršovę koją. Griuvėsiuose jis su broliu Vincu atstatė savo trobas. Kaimas ėmė didėti. Įsikūrė čia ir naujų gyventojų, atvykusių nuo Alytaus, Daugų, Merkinės. Juos traukė čia ne tiek žemė, kuri tose vietose yra smėlėta, nederlinga, kiek miškai ir upė, be kurių lietuviai negali gyventi.

Vokiečiai Kolonistai Užgrobia Šimonių Dvarą

JIEVA SIMONAITYTĖ

Ir išaušo nelaimingoji diena, nulėmusi kartos likimą.

—Kas tas toks, kurs trankosi po laukus?—sako eidamas pietų Etmonas:—jau visą rytą jis ten bastosi: čia vieną kalbina, čia kitą iš vaikų, iš praeinančiųjų.

—Rasi vyriausybės siustas koks valdininkas, —atsako tėvas.

Bet netrukus ateina vokiečiai ir į kiemą. Teiraujasi, kur čia dvaro šeimininkas.

Išėina Šimonis sutikti svetimąjį. Pasveikina jį kaip mielą svečią. Paprašo užteiti, nes Šimonių dvaras jau iš amžių pagarsėjęs vaisingumu.

Nors ir blogi laikai ir užuot pagirtojo lietuviškojo alaus tik prasto gėrimo Šimonis begali pasiūlyti, vis viena nepavalgydinęs neišleidžia jis nė vieno žmogaus.

Pavaišino jis ir šį svetimąjį.

—Kieno tie vaikai, kokia jų daugybė?—pasklausė pagaliau svečias.

—Tai mirusiųjų per marą būrų vaikai. Ne daug jų tėra, tik...

—Vokiečių nė vieno?

—Ne, juk vokiečiai pasirūpino patys savo tautiečiais.

—Ach zo! Bet dabar pasistenk juos greit išvaryti: jiems nebus čia vietos. Aš esu vyriausybės siustas.

Nustebo Šimonis: jis nesupranta, ką svetimas mano. Juk jo dvaras, jo namai, ir jam norima įsakinėti išvaryti našlaičius! Ne, to nebus.

—O kodėl jiems nebebūtų čia vietos, galima paklausti?

—Pamatysi.

Išėjo svetimasis nei dėkui nei sudiev nepasakęs.

O Šimonis galvą kratydamas ėjo su Etmonu ir Matu pasitarti.

Neilgai betruko, ir štai jau ateina keliolika žmonių į Šimonių dvarą. Visai svetimi. Dievas žino, iš kur parsiplovę. Jų išvaizda parodo, kad iš jų nieko gero nesulauksi. Jau ir jų kalba, tiesa, vokiška, bet skamba taip keistai, taip negirdėtai.

Nuėjo Šimonis paklausti jų, ko jie pageidauja.

—Mes čia pasiliksime,—stengėsi vienas Šimoniui paaiškinti.

—Bet man darbininkų nereikia. Štai pilnas kiemas mano darbininkų,—rodo jis į našlaičius, besidarbuojančius kieme.

Ir kažki koks keistas naujas rūpestis staigiai sugniaužė Šimonio širdį.

Anas, su svetimaisiais atėjęs, ėmė lyg raminti Šimonį.

—Tik kelioms savaitėms: paskui jie išeis į tuščias, išmirusias vietas. Reikia apgyvendinti kraštą, juk taip palikti negali, tai turėtumei ir pats suprasti. O kadangi tušti, išmirusieji namai valomi...

Ir paliko svetimieji. Šimonis stengėsi ir juos meiliai pavaišinti: pavalgydino juos, parodė jiems vietas, kur nakvoti. Dvare vietos daug.

Bet atvykusieji svečiai pradėjo savotiškai šeiminkauti. Nustebo dar daugiau Šimoniai. O pagaliau suprato, kad ne juokais atėję svetimieji dar gali ir juos pačius išvaryti iš dvaro. Susirūpinęs Šimonis kreipėsi į atėjusių vadą:

—Nesuprantu, ką jūs žmonės sau mano. Juk dvaras man ir mano vaikams priklauso, juk aš čia dar vis manau esąs šeimininkas.

—Buvai,—paaiškino šaipydamasis vokietis.

—Kaip tai?

—Mes esame vokiečiai ir atvykome čia apsigyventi ne kaip bernai, bet kaip ponai. Supranti dabar. Vokiečiai nėra pratę vergauti, o dargi lietuviams—pasakė ir piktai nusijuokė.

—Bet juk sakėte...

—Mes sakėme, kad čia pasiliksime. O kadangi šis dvaras mums patinka...

Dabar tikrai supyko Šimonis.

—Niekados, kol aš gyvas! Kiekvienas svetimųjų teperžengs mano namų slenkstį kaip svečias, bet niekada kaip šeimininkas. Lauk iš mano dvaro!

—Gana ilgai tu čia viešpatavai, seni, dabar jau laikas užleisti vietą kitiems. Čia vokiečių žemė, čia vokiečiai ir ponai!—pastebėjo kitas atėjūnas.

—Niekados!—dar kartą pakartojo senis Šimonis.

Bet jis nepastebėjo, nepastebėjo nei Matas, nei Etmonas, kaip vienas svetimųjų nusitvėrė lazdos.

Ir du gerai pataikytu lazdos smūgiu ūmai ištiesė senąjį bajorą į žolyną.

Tik dabar, kada pamatė tėvą žolyne be žado ir kraujais aptekusį, susiprato Etmonas ir lyg mirtinai sužeistas žvėris šaukdamas puolė svetimuosius. Išplėšė galvažudžiui iš rankos lazda ir primušęs šitąjį puolė būrį kitų.

Tiktai, vienas kitas svetimųjų, ištiktas milžino smūgio, jau nebesijudina, keli raitosi ant žemės kugrūni. O Etmonas dar vis siaučia. Ant kieno nugaros lazda krinta, tas ir guli. Taip pamažu jis eina pirmyn, valydamas dvarą nuo bastūnų.

Bet tai taip tik atrodo: štai kiemas jau pilnas svetimų žmonių. Ir jie nutvėrė ir surišo milžiną Etmoną Simonį. Nebegalėjo atsisveikinti Etmonas nei su mirštančiuoju tėvu, nei su paskutiniu savo broliu. Kelis žodžius dar jis prišaukė Matui, kurių svetimieji nesuprato, o tada išvilko vokiečiai jaunąjį lietuvį bajorą. Išvilko jį ir dar tą patį vakarą atsisveikino Etmonas su šiuo pasauliu.

O Matas? Jis negalėjo brolio gelbėti. Jis laikė glėbyje mirštantį savo tėvą. Nebeatidarė tėvas akių, nebeapasakė jis nė sudiev ir paskutinį atodūšį išleido savo jauniausiojo sūnaus rankose. Mirė paskutinis bajoras.

Kieme nebeliko nė vieno svetimųjų: rūmuose jie puotauja, girtauja. Dvaro rūsy rado jie šimonių rūpestingai saugojamus, tik didelėms šventėms skiriamus gėrimus.

Paskamba jau ir dainos, nedailios, nedoros dainos.

O Matas vis dar klūpo su tėvo lavonu glėbyje. Bet Matas jau ne vienas: aplink jį sustoję vaikai našlaičiai, ir jie garsiai verkia dėl užmuštojo tėvelio, dėl brangaus geradarijo.

—Kur mes dingsime, kur mes dingsime?—girdi Matas vaikelius dejuojant.

Pagaliau nuleido Matas tėvą į žolyną, atsinešė vandens, nuprausė kraujus nuo veido ir rankų, įsiautė į baltą drobėlę lavoną ir nunešė į sodą. Ir ties senuoju ąžuolu, kuris dar matęs senųjų lietuvių dievus, ir ties jau čia esančiu kapu iškasė naują duobę ir įdėjo tėvelio lavoną... Bet neužrausė.

—Vaikai, ar matėt kas iš jūsų, kur dingo Etmonas, kur jį dėjo?

Taip, vaikai matė:

—Ten, ten!

Bet niekas nepasakojo, ką vokiečiai su juo padarė, lyg jaustų ir suprastų vaikučiai, kad tai galėtų tik per daug būti Matui.

Ir štai keletas stipresniųjų pusaugį vaikinų

jau parneša Etmoną namo—į tėviškę. Ir dvaro sode, šalia tėvo, paguldė Matas Etmoną—paskutinįjį savo brolių.

Ne, Matas jau nebeverkia: užgrūdinta jau širdis, išdžiūvusios jau akys.

Kada rytuose patekėjo aušra, pažadėdama skaisčių rytmetį, pasakė Matas didžiajam kapui sudiev. Atsisveikino su verkiančiais našlaičiais.

Ir tada išėjo Matas—su keliais ryšulėliais rankose. Išėjo iš tėviškės.

* * *

Dar viena baisi diena išaušo šimonių vardą nešantiems.

Atvažiavo ir į apleistąjį šimonių kiemą įdundėjo vežimas, kuriame atsikolęs sėdėjo prūsiskasis teismo antstolis.

Šiandien vėl kiemas pilnas žmonių,—ir pirkti norinčių ir smalsuolių. Juk įdomu kartą pamatyti, kaip tai atrodo, jeigu kaimyno ūkis eina per teismą. Iš viso aukštujiškiams tatau kaip ir nepasitaiko. Skolų niekas nedaro. Pragerti tik tiek tepagerbia, kiek turi ir gali. Už tai niekas nemaž nedreba, pamatęs šitokią keistą figūrą, kaip kad ši, kuri, tur būt norėdama įtikinti būrus, kad jis galingas prūsiskasis valdininkas, išsitiesė ir sustupo, laukdamas atitinkamo pagerbimo.

Bėgi aukštąjįškiai, nors ir nemokytį žmonės, tiek jie jau žino: atvykai paskutinis čia į kiemą, tai ir pakylėk kepurę, kaip reikia. Ar ji jau priaugusi prie pakaušio? Sakyti nei vienas taip nesakė antstoliui, bet visi taip pamanė.

Ne kepurę, tik kelis kartus ūsus pakilnojo prūsiskasis teismo tarnas. Matyt, kad labai nori būti panašus, nors ūsais—į Prūsijos Vilių Antrąjį.

Kažį ką sunarnėjo antstolis piktai kaktą su-raukęs, bet tai nebuvo panašu į dievpadėklą.

—Tegul aiškiau jis kalba po tuos savo šiut-ražius!—pasigirdo garsus balsas žiūrovų tarpe.

Sužabavo teismo tarno akys ir beveik triukšmingai išsitraukęs iš kišenės akinius užsidėjo ant mēlynos ir gumbuotos savo nosies—ne dėl to, kad geriau galėtų matyti, nes akiniai pasiliiko taip toli nuo akių, kad žiūrėdamas į žmonių daugybę žiūrėjo jis per viršų, bet dėl to juos užsidėjo, kad galingesnis ir baisesnis atrodytų, kad būrai pagaliau tikrai nusigastų.

Kelios moterys tikrai baimingai pasitraukė toliau jam besizvalgant po žmones ir tarsi įiekant drąsuoio, pasityčiojančio iš jo.

Bet vyrų tarpe pakilo garsus juokas. Aukštųjųškiais vokiečiais su akiniais tik juokinga figūr-

ra. Staiga nejauku pasidarė vokiečiui, ir jau jis daugiau nebežaibuoja. Mato, kad įspūdžio jokio nepadaro. O kur tu surasi čia kaltininką! Be to, lietuviškai jis nemoka. Čia aplinkui stovintieji visi kaip vienas. Rasi nieko blogo jie ir nesako—paabejoja savy antstolis, juk lietuviai nešą kokios piktos valios žmonės, kada jų niekas neužgauna.

Sutrinkusio plaktukas vieną kartą, dar kartą, vis ir vėl:

—Was bietet man...

—Zum ersten—zum zweiten—zum...

Pamažu, vos pastebimai ėmė tuštėti namų pakampiai. Daiktų norinčių žmonių—daug, tik siūlytojų menkai. Pinigai aukštųjųiškiuose reta dievo dovana. Bet vis dėlto jau nešasi bobelės čia kibirą ar katilą, ratiną ar mytuvus. Maži daiktai, maži ir pinigai...

Išėjus iš gyvenamosios prie negyvojo inventoriaus daugiau jau sukruto vyrai. Simonys turėjo ne tik by kokią tai žagrę, bet ir visai naują geležinį plūgą. Ten akėčios geležinės—širdis džiaugias pamačius. Bet, bet gerasis, pergnyb-

tasis vežimas! Ir ryja seilę ūkininkas: kad taip nusipirkti galėjus! Ir ne vienas jau slapčia grašius skaičiuoja.

—...kaži, ar užteks?...

Aukštųjų Simonių likimas jau nebeato reikalo pasalomis ir tyliai slankioti pakampiais. Ne, jis straiptėjo lyg ožio posnagomis po visą Šimonio sodybą ir triumfuoja, kad jau viešai gali pasirodyti.

Bet nė vieno jis neberanda čia, kuris dar Simonių vardą neštų. Kur jie, Simoniai? Jeigu dar ir būtų jų, niekada jau jie čia kojos nebekels. Šimoniai nebeturi tėviškės.

Dar kartą ir dar kartą paskamba tuo tarpu jau pabarškęs teismo antstolio balsas:

—Was bietet man?...

—Zum ersten—zum zweiten—zum...

Atėję žmonės pamažu jau skirstosi. Paskutinis nuėjo nuo kiemo senelis Pozingis.

—Čia gyveno Aukštųjų Simoniai!—kalbėjo jis. Bet tai skambėjo lyg paskutinis gaudus sudiev.

(Iš romano "Aukštųjų Simonių Likimas")

MASKVA

Pro ašaras

regiu gatves ir mūrus:

Tiek iškentėjusi—sveika gyva!

Lyg nekalbi,

lyg truputį paniurus

Rimta, rūsti Maskva.

*

[sienas šias

sudužo neįveikus

Fašistų kruvina banga.

Tos siaubo naktys,

rytmečiai tie klaidūs

Pasibaigė, praėjo—kaip liga.

*

Regiu ir vėl

galingus Kremliaus bokštus:

Ten rymo Stalino šviesi galva.

Tik paskutinės

pergalės betrokštu,

Kovingoji Maskva!

*

Tikiu, tikiu:

greit ir mana tėvynė

Daug iškentėjusi—laisvai alsuos.

Maskva tai kalba—

ir širdis krūtinėje,—

Aš tai girdžiu pavasario balsuos.

*

Kaip motina—rankas ištiesus

Pasitinki mane: "Sveika gyvu!"

Tebūna tavo dienos

šviesios, šviesios,

Brangi mano Maskva!

Salomeja Nėris.

MANO ATSISVEIKINIMAS

A. DAGILIS

Kai sutirpo ledas, susileido sniegas
Ir pievos ir lankos žaliai puoštiš ėmė...
Kada mus apleido ilgas žiemos miegas—
Gamta vėlėi naują pavasarį lėmė.

Anksti atsikėlęs aš rytą saulėtą,
Keliavau į mišką siauručiais takeliais...
Matydamas spėką žiemos nugalėtą:
Gerėjau kalnais, gerėjau upeliais.

Kaip išdidžiai brangios yr' dienos jaunystės,
Pavasario laikas kai jas glamonėja...
Kada jas apleidžia menkumas vaikystės,
Kai geismą gyventi, didžią viltį sėja.

Mano mintis plaukė kai dvelkimas vėjo,
Kai tyruos mirazas puikius vaizdus teikė...
Žiezirbinėm's viltim's man dvasią penėjo,
Vaizdai įspūdingi mano jausmuos' veikė.

Gyventi, gyventi... Imt viltį saulėtą
Ir į dausus kilti pajėga svajonių...
Paskubinti visą eigą būvio lėtą:
Pabėgti nuo vargo, pasprūkt nuo dejonų.

Ir ėjau tankynėms, kloniais ir kalvomis,
Lapkalnį praėjęs lindau per eglynus...
Viską gamta rėdė žalumo spalvomis,
Kaip eglių viršūnės, taip ir samanykus.

Gražiai, iškilmingai sau Vilkstaugis snaudė,
Bet dainos paukštelį jį iš miego kėlė.
Vikriai voveraitės viena kitą gaudė,
Genys sausą medį tik kalė, tik skėlė.

Aš lipau iš lėto ant pat Vilkstaugyno,
Kai baigėsi raistas čia į pradžią šilo,
Kur didingos pušys augo ant kalyno:
Jų puikios viršūnės linkui saulės kilo.

Seniai mano kojos šičionais stovėjo,
Seniai jau man teko kvėpuot šilo oru...
Praūžė daug šturmy, daug dvelkimų vėjo,
Daug skausmų sugėriau, tik tai ne su noru.

Dabar yra miela čia vėl atsidurti:
Pažvelgti aplinkui ir džiaugtis, gėrėtis...
Nors dabar svajonių puikius vaizdus kurti—
Toks didis pasaulis, o nėra kur dėtis.

Bet viltis galinga, viltis spinduliuota,
Padedą užmiršti skausmus ir kartybę...
Mūsų šalies būtis tamsoj užliuluota:
Nudengia mus laisvės ir mokslo vertybė.

Ir masčiau, svajojau, kaip naują būvimą
Gyvenimo rūbais man teks apkaišyti...
Jei' skurdo, tamsybės sulauksim žuvimą,
Kaip liuosybės puota teks save vaišyti.

Ir čia ant pat viršaus mūs milžino seno,
Kuris daug slapybių savyje kavoja...
Būk čia šventos ugnys praeityj ruseno—
Dabar tik tai gaudą žmonės minavoja.

Iš praeities būvio tik pasaka tapo,
Kurį šimteriopai gentkartės vartoja...
Kuomet tikrenybę slėgia dangys kapo,
Tik pušų ošimas ją liūdnei kartoja.

Nes bėganti amžiai viską užrakino,
Ugnis amžinoji užgeso be laiko...
Aukurą kryžiuočių rankos sunaikino—
Dabar rūsčios spėkos mus vergiojo laiko.

Vai troškau, norėjau ateitį išvysti
Tuomet, kada žemės aš tėvų nustosis...
Kai naujoj kelionėj man teks kur suklysti—
žinojau, kad laiko jaunystės vaitosis.

Vai verksiu, liūdėsiu praeities dienelių,
Jeigu man likimas duos pasiekt senatvę...
Gal būvio prislėgtas, suklupęs ant kelių
Aš jausiu liūdėsį, skausmus ir vienatvę.

Pirmą kart išklydau, nes vietos nebuvo
Kur galvą padėti poilsui ir guoliui,
O ateičiai viltis užgeso, prazuvo—
Paprastas likimas beturčiui, varguoliui.

Bet pietų pasaulyj tarp kitokio svieto,
Ir tenais tie patys buvio takai imas...
Daug vilkau sunkumo ir daug vargo kieto,
O ten kilo geismas ir naujas troškimas.

Ir kilo troškimai... Jei saulės kas siekia,
O jos vietoj gauna tamsybės ir skradžių,
Kada vėjai, audros, lietūs tave piekia,
Kerta tavo būvį, gyvenimo pradžią...

O jei' ir išvysti gražų daug plotą,
Trokšti ten nuskristi, į erdves pakilti ...
Bet patalą tenka rast urve paklotą,
Kur baigias' svajonės ir kur žudai viltį.

Kai vandenio nori, o tau nuodus teikia,
Kurie tavo spėką pakerta, marina ...
Kuomet geismus tavo niekina ir peikia,
Gyvenimą tavo į atomus trina.

Ir taip bangų būties mėtomas be galo,
Blaškiausi po svietą iš krašto į kraštą ...
Ir jausmai atšipo ir geismai nualo,
Bevelkant sunkumą, gyvenimo našta.

Vėl tėviškėn grįžęs maniau apsisiti,
Kad veikti, darbuotis dėl šalies gerovės ...
Gal teks ir liuosybės ir spėkų nustoti,
Juk iš mūsų skurdo ponai lobius krovės.

Bet čia tamsos spėkos padidėję siautė
Ir blaškė kiekvieną šviesos spindulėlį.
Mintis baisų smūgį artėjantį jautė:
Kai debesį juoda, kai mirties šešėlį.

"Už tolimų jūrių ..." šauksmas suaidėjo,
Ten yr' plačios dirvos dėl darbo, veikimo ...
Čia spėkos vergijos akių nesudėjo—
Gal jau tokis kelias yr' mano likimo.

Ryt rytą paliksiu sodybą tėvynės
Ir vėl iškelsiu ... tik dabar į šiaurę.
Ten kitokis darbas, nauja viltis pynės—
Tenai teks išgerti naujos būties taurę.

O dabar gal kartą man teks paskutinį,
Pažvelgti ant šilo snaudžiančio vienodai ...
Girdėt' tą ošimą, gilų sutartinį,
Kuris man taip mielas, kaip žydinti sodai.

Sugauskite pušys didžiai numylėtos,
Tegul jų ošimas, į jausmus įspaustas,
Nebebus ištrintas, nebus nugulėtas,
Bet bus iki dugnui į širdį įjautas!

Svetimam pasvietų kai klaidžiot turėsiu,
Kuomet jausmus šaldys kitos šalies ledas,

Ir kada apilsės, pavargęs niurėsiu:
Tai širdyje jausiu tai, kas dabar dedas.

Tai, kas dabar dedas, kas sielą taip traukia,
Kas krūtine žeidžia kai reik' atsiskirti ...
Žinant, kad tolybėj nieks tavęs nelaukia,
Tik likimo luotą turi šalin irti.

Kad nors širdies skausmas taip baisiai nežestų,
Kad kančios nebūtų ją taip surakinę ...
Kad mano likimo kas vagą pakeistų,
Ir kad skaudžios mintys nustotų kankinę.

Vai kokį paminklą tėvų žemei teiksiu,
Kuomet pasakysiu "Labanakt, vargdienė ..."
Dėlei jos liuosybės čia daugiau neveiksiu,
Kuomet ji sukalta yr' vergijos plienė.

Neveiksiu, nedirbsiu aš priegloboj tavo,
Kuomet tavo rankos randasi sukalto ...
Tik eidams' į svietą su kančiomis savo,
Jausiu, kad mūs širdys yr' gyvos, nors šaltos.

Širdis yr' atšalus, kada karščio reikia,
Kai tiktų aukauti visą savo galę ...
Žiaurūs parazitai mus drasko ir peikia,
O tuos, kurie dirba, jie laiko sukalę.

Žmonijos liuosybė yr' aukščiausias siekis.
Dėlei tos idejos jau daug aukų krito ...
Vai žuvo ir mirė nežinomas kiekis,
Bet josios padangė dar vis nenušvito.

Apleidžiu tėvynę ir einu į svietą,
Apleidžiu, kai vaikas nuo motinos kelių ...
Gal nerasiu galvai kur priglausti vietą,
Liūdėsiu šio miško ir jojo takelių.

Jei' kada sugrįšiu, kad saulė liuosybės
Puikumu nušviestų grįčias samanotas ...
Kad ūkanų klodai, patamsio baisybės,
Taptų sunaikintos, ir kad kitas notas

Mūs liaudžiai įteiktų kiti dainininkai;
Kad vargo ir skurdo retėžiai sutrūktų,
Kad žemę įgytų tikri savininkai,
Kad prakaitu vargšų dykūnai netuktų.

JUMS MANO DAINOS

BIEDNAS

Jums mano dainos, broliai mielieji;
Sielos akordai supinti...
Laisvės troškimo—žodžiai gyvieji,
Širdies gelmėse skinti!...

Jums, kurie tiesą pasaulyj sėjat,
Kovų garbingųjų švyturį nešat;
Ir jums, ką spėkas ir gyvybę padėjot
Laisvės dienele betašant...

Jums, kur pasaulio vargą ravėjat
Audringų kovų sukuriuose...
Tai jūs mano plunksnai ir širdį įdėjot,
Už tai ji jums skamba dainose.

Ir jums mano sesės daina aidėja,
Kiek balsas išnešti tik gali.
Jums, kurių tarpe svaja pražydėjo;
Žadint į kovą bedalį!...

Ir tau vargdieni, darbo žmogeli,
Kur dar suvilts tarp priešių randiesi.
Ir tau mano balsas tylėti negali,
Tu nuolat jį skambų girdėsi!

Skambės jis be keršto, tau žodžiais širdin-
Nes tu dar esi nesupratęs, [gais,
Kad svetimą klasę, tai gint negarbinga
Ir gėda!... Kad savo pametęs!...

ATGIMIMAS

Pro dūmų debesis, gaisrų ugnis, niūriai nušvietusias padangę,
Kai pelenų pilka marška laukus išmindžiotus pridengia;
Pro rūkstančius griuvėsius nuo bombų degančius kaimuos,
Kur dar ilgai pajuodę medžiai šakom apsvilusiom svyruos;
Pro sudaužytų miestų merdinčias gatves ir išplėstus namus,
Pro žudomų vaikų siaubingą klyksmą ir motinų verkmsus,
Tarp tankų ūžesio, granatų trenksmo ir šovinių gaudimo
Jau švintančios aušros žaroj matau aš tavo atgimimą—

Tavo atgimimą.

Ateina jis apskretęs apkasų purvu, pilkai žemėtu veidu.
Jo žingsniuose mirties vaitojimų šurpus dar skamba aidas.
Žiaurių kovų sukrešęs kraujas tebėr ant durtuvo ašmens.
Jam teko eit giliom pusnim ir brist per užtvankas vandens,
Ne sykį mirt ir vėl atgimt naujų divizijų pulkais,
Iš šalčio stingt, kaitroj užtrokšt ir šliaužt klampiais laukais.
Ir nešė dūmų sūkuriuos, per kraujo tvaną, sviedinių sprogimą,
Kaip vėliavą, aukštai iškeltą vis, jis tavo atgimimą—

Tavo atgimimą.

Tą dieną bus pavasario giedra tamsų dangus nušvitęs,
Pražys išlaužyti vėl sodai ir aviliuos duzgėt ims bitės,
Kai plieno kardą jis su meile į arklą spindintį perkals,
Kai vietoj tankų traktoriai sušį, žali javai laukuos sužels
Ir kai į darbą kuriantį tėvynę mus iš naujo vėl pakvies—
Statysime tada visi didingą ateitį kovoj išlaisvintos šalies.
Ir jau dabar mane toksai šviesus, kaip saulę, džiaugsmas ima,
Kai ateities pašvaistėje matau aš tavo atgimimą,—

Tavo atgimimą.

K. Korsakas.

KNYGŲ APŽVALGA

“SEPTINTASIS KRYŽIUS”

Prieš karą labai mažai informacijų turėjome apie Vokietijos žmonių nusiteikimą hitlerizmo vergijoje. Karo audra beveik visai išblaskė ir tas menkas informacijas, kurias pasaulis gaudavo slaptais keliais.

Ką veikia Vokietijos žmonės? Kaip jie atsiėmė į savo pavergėjus? Kaip nusiteikęs senoji karta? Kaip auklėjamas jaunimas? Kokie santykiai tarpe senuolių ir jaunuolių? Kuo užsiima pažangieji vokiečiai—buvusios skaitlingos grupės komunistų ir socialdemokratų? Ką pergyvena kovotojai koncentracijos stovyklose? Ir visa eilė kitų panašių klausimų prašyte prašosi atsakymo. Kai kuriuos iš jų labai vaizdžiai atsako tremtinė vokiečių Anna Seghers savo naujoje knygoje “*The Seventh Cross*” (Septintasis Kryžius), kurią anglų kalbon išvertė James A. Galston ir išleido Little, Brown and Company.

Knygos pavadinimas yra simboliškas. Autorė kalba apie pabėgimą septynių kovotojų iš Westhofen koncentracijos stovyklos. Bet toji stovykloje buvo septyni medžiai, nukirstomis viršūnėmis, labai panašūs į septynius baisius kryžius. Prie jų buvo pririšti ir nužudyti pagauteji pabėgėliai. Paskui buvo ir patys medžiai visai nukirsti. Kai buvo kertamas septintasis, paskutinis, “kiekvieno belaisvio veide apsiareiškė išblyškusi keista šypsa, mišiny prietaraujančių elementų, vilties ir pasipiktinimo, beviltingumo ir drąsos,” sako autorė. Iš tų septynių pabėgėlių tikti vienas pasėkmingai pasiekė užsienį. Trys buvo už kelių valandų sugauti ir sugrąžinti į stovyklą. Vienas pats sugrįžo. Vienas užsimušė krisdamas nuo stogo, stengdamasis pasprukti nuo budelių. Šeštas numirė iš nuovargio, atėjęs beveik visai prie savo kaimo, prie savo namų ir lipdamas per paskutinį kalnelį.

Pageiba tų pabėgėlių, ypatingai George, kuriam pavyko pasiekti tikslą, autorė nepaprastai įspūdingai vaizduoja padėtį koncentracijos stovykloje, belaisvių kančias, viršininkų budelių metodus ir Vokietijos žmonių *dvasinę* būklę hitlerizmo vergijoje. Pabėgęs George turėjo slapstytis. Jo sušilę ir įtužę jieskojo naciški budeliai. Jis turėjo susirasti žmones, draugus, kurie jam pagelbėtų pabėgti iš Vokietijos. Tie draugai ri-

zikavo visokį pavojų, bet jam pagelbėjo. Tas parodo, kad hitlerinis teroras dar nėra visai išnaikinęs senosios kartos. Tiesa, daugelį senųjų kovotojų jis išžudė, daugelį išgasdino ir sukaneivė, daugelį padarė oportunistais ir parsidavėliais, bet savo idealams ištikimais pasiliko tokie darbininkai kaip Roeder, Fiedler ir Reinhardt, profesionalai kaip Dr. Kress, artistai kaip Marelli. Jų gyslose tebeteka raudonas kraujas ir jų sielose teberusena nuoširdi neapykanta rudajam barbarizmui. Jie laukia naujos dienos ir jai ruošiasi.

Ši Anna Seghers knyga susilaukė labai prielankaus Amerikos visuomenėje atsiliepimo. Tai yra viena iš labiausia ir plačiausia skaitomų knygų. Jos tiražas jau pasiekė keletą šimtų tūkstančių. Net ir katalikų vadovybės paskelbtam 1943 metų knygų suraše, siūlomų katalikams skaityti, randame “*The Seventh Cross*.”

SVARBIŲ INFORMACIJŲ ŠALTINIS

Vilnius Kalendorius 1943 Metams, išleido dienraštis Vilnis, kaina 25 centai.

Metiniai Vilnius Kalendoriai pasidarė labai žymi Amerikos lietuvių literatūroje tradicija. Jų labai daug išsiplatina ir juose visuomet mūsų pažangioji visuomenė randa nepavaldų informacijų šaltinį.

Šių metų kalendoriaus turinys gana įvairus ir traukias. Apart statistikų ir datų, dar randame Jasilionies, Kaškaičio, Korsako ir A. Dagilio eilėraščių. Telpa V. Venclovo straipsnis “SSSR Tėvynės Karo Metu,” nabašninko Juozo Baltrušaičio “Kražių Skerdynė ir Hitlerizmas,” Prūseikos “Ko Mus Mokina Amerikos Istorija,” Dr. A. Petrikos “Perlai ir Jų žvejyba,” F. Abeko “Raudonosios Armijos Politiniai Komisarai,” labai puikus, pamokiantis Dr. J. J. Kaškačiaus straipsnis “Vis Tie Vitaminai ir Mineralai,” A. Gilmano ilgoa apysaka “Juodašimčiai” ir visa eilė kitų.

Visai natūralu, kad kalendoriaus turinys persisunkęs karine dvasia.

Šių metų kalendoriaus technika tikrai graži, ypatingai jo viršelis artistiškas, tikslus ir žavėjantis. Tai pavyzdys, kaip reikia techniškai paruošti mūsų kūrinius.

PROF. SENN APIE LIETUVIŲ KALBĄ

Gal tik vienas visam pasaulyje yra toks sveintautis, kuris gerai supranta lietuvių kalbą ir stengiasi su ja supažindinti amerikiečius. Tuo "keistu" žmogum yra Pensilvanijos Universiteto profesorius Alfred Senn.

Katalikų srovės palaikomas Lietuvių Kultūrinis Institutas, kuris jau keliais atvejais su savo leidiniais labai gražiai pasitarnavo Hitleriui, išleido prof. Senn'o parašytą anglų kalboje brošiūrą "The Lithuanian Language." Gerai, kad ponas Pakštas, Instituto direktorius ir pagarsėjęs pronaciškos ideologijos skleidėjas Amerikos lietuviuose, "nesusiprato" sukaneveikti ir šią brošiūrą. Gal buvo neparanku, gal prof. Senn neleido...

Kaip jau sakytą, brošiūra "The Lithuanian Language" taikoma angliškai kalbančiai ir skaitančiai visuomenei. Ji, ta visuomenė, bandoma supažindinti su lietuvių kalbos kilme ir reikšme. Keliais trumpais brožuais autorius prisimena apie lietuvių kalbos atsiradimą ir jos giminybę su kitomis kalbomis. Plačiau apsisotja ties mūsų kalbos santykiais su teutoniskomis ir slaviskomis kalbomis. Plačius palyginimus padaro panašumų ir skirtumų. Gana tiksliai nušviečia lietuvių ir latvių kalbų giminybę.

Aišku, šia brošiūra galės daugiau susidomėti ir pasinaudoti tiksliai tie, kurie studijuoja kalbas. Šiaip amerikietis negalės ja susižavėti. Berods, profesorius Senn ne tam vidutiniškai amerikiečiui ją ir taikė. Brošiūra per daug techniška, taip sakant, "sausą." O visgi prof. Senn pastangos vertos pagyrimo.

ILGAAMŽĖ LIETUVIŲ KOVA

"Septyni šimtai metų lietuvių santykių su vokiečiais," sako Kostas Korsakas, žymiausias lietuvių literatūros kritikas, "aiškiai įrodo, kad vokiečiai grobikai—senovėje vokiečių riteriai, vėliau kaizerio žandarai, o šandien žmogžudžiai hitlerininkai—yra mirtini lietuvių tautos ir jos kultūros prieši." Jis tuos lietuvių santykius su vokiečiais apibūdina dienraščio Laisvės išleistoje brošiūroje "Vokiečiai Grobikai—Mirtinas Lietuvių Kultūros Priešas."

Labai trumpais brožuais Korsakas atžymi grobikiškus vokiečių kryžiuočių žygius prieš Lietuvą, pereina prie kaizerininkų plėšikų okupacijos Lietuvoje pirmojo pasaulinio karo laikais ir baigia parodymais dabartinių lietuvių tautos kančių po žvėriškųjų hitlerininkų jungu.

Jis parodo, kad Lietuvos žymieji poetai, dainiai, rašytojai amžiais priešinosi vokiškiems grobikams ir smerkė jų kėsiniams pavergti lietuvius. Korsakas sako:

"Lietuvių tautai niekada negrėsė baisesnis pavojus, kaip dabar, jos kultūra niekada nebuvo barbariškiau puolama ir naikinama, kaip šandien." Todėl, "tai suprasdami, geriausi lietuvių tautos sūnūs šandien ryžtingai stoja drauge su kitomis hitlerininkų pavergtomis tautomis, su visais žmonijos laisvę, kultūrą ir demokratiją ginančiais kraštais į žūtutinę kovą prieš vokiškuosius grobikus."

Apart Korsako, šioje brošiūroje R. Mizara yra parašęs brožuus "Kaip Barbarai Naikina Lietuvių Tautą." Tai svarbus pridėklas.

Mums rodos, kad ši svarbi brošiūra turėtų pasiekti kiekvieną Amerikos Lietuvį.

KRITIKINĖ AMERIKOS LITERATŪRA

Paskutiniai keliais metais Amerikos kritikinėje literatūroje apsiireiškė didelis apmirimas. Tiesa, diskusijų atskirais literatūriniais veikalais esame turėję nemažai. Pavyzdžiui, įvairiuose žurnaluose ir šiaip literatūros apžvalgai skiriamuose leidiniuose buvo smarkiai pasikalbėtą pasiginčyta dėl Richard Wright "Native Son," arba John Steinbecko "The Grapes of Wrath" ir to paties autoriaus vėliausio veikalo "The Moon is Down." Tačiau faktas pasilieka faktų, jog ištisų veikalų, paaukotų grožinės literatūros apžvalgai, apibudinimui ir išryškinimui, beveik visai neturėjome.

Todėl pasirodymas mažai težinomo Alfred Kazino veikalo "On Native Grounds," paaukotos apžvalgai arba "išryškinimui moderniosios amerikinės prozinės literatūros," iššaukė skaitančiojoje visuomenėje nemažą susidomėjimą. Knyga didelė, net iš 537 puslapių, o kaina dar didesnė, būtent, \$3.75.

Apie veikalo autorių, poną Kaziną, tiek žinome, jog jis gimė 1915 metais New Yorke, paskutiniai keliais metais mokytojavo New York City kolegijoje anglų ir amerikiečių literatūros departamente, buvo susirišęs su New School for Social Research, rašinėdavo New York Herald Tribune Books priede ir Virginia Quarterly Review ir pagaliau, šiuo tarpu, yra New Republic redakciniam štabe. Apie kokius nors kitus jo atsižymėjimus kūrybinėje literatūroje nesigirdėti.

Šiuo turbūt pirmu savo veikalu Alfred Kazin pasimoko neapsakomai aukštai—daug aukščiau,

negu jo jėgos, gabumai ir "genijus" galėjo ištesėti. Jis pasiryžo išaiškinti, pasverti ir išryškinti prozinę literatūrą ir jos autorius ne vieno kurio trumpo laikotarpio, ne vieno kurio jau netaip žymaus Amerikos gyvenime dešimtmečio, bet viso pusšimtmečio su viršum, paties žymiausio šios šalies gyvenime perįodo—perįodo, kuriame mūsų kraštas pakilo į milžinišką industrinę imperiją, kuris prasidėjo su 1886 metų visuotinu streiku už aštuonių valandų darbo dieną ir pasibaigė su išmušimu šio didžiojo pasaulinio karo.

Antra, Alfred Kazin, autorius "On Native Grounds" ėmėsi už šio didelio darbo aiškiai apsišarvojęs visais prietaisais prieš kairiuosius literatus, ypatingai prieš komunistinių pažiūrų autorius. Be to, Kazin, matyt, yra užsikrėtęs trockistinėmis bacilomis, todėl "stalinizmas," "partijinė linija" ir kiti panašūs baubai jam painiojasi, jį kankina ir dusina ant kiekvieno žingsnio. Už tokį žurnalą, kaip *New Masses*, tuo būdu, neklaidingasis "On Native Grounds" autorius neduoda nei išvalgyto kiaušinio. Toks žymus Amerikos autorius, kaip Richard Wright su jo garsioju veikalu "The Native Son,"

Kazinui beveik nieko nereikia. Arba paimkime tokį rašytoją, kaip Steinbeck. Viena, jis ne per geriausia moka rašyti; antra, jo kūrinuose velniui jieskotum "kūrybinio charakterio." Kaip ten nebūtų, trockistinio palinkimo James Farrell stovi, Kazino akyse, aukščiau už Steinbecką beveik visa galva!

Iš to, kas viršų pasakyta, jau bus aišku, jog velniui jieskotume šiame be galo išpūstame Kazino kūrinys bešališkos, rimtos ir nuosakios literatūrinės kritikos. Be to, apart aiškių prietarų prieš tam tikrus rašytojus ir prieš tam tikrą literatūrą, autorius "On Native Grounds," matyt, norėjo pademonstruoti savo iškaltumą ir žodingumą, ir parodyti visai Amerikai, arba bent visiems literatams, jog jis visus juos tikrai suprato, pasvėrė ir pastatė į jų vietas. O kad pasirodyti tikrai viską išmanančiu, tai Kazin nepamiršo nė literatūrinių kritikų. Jiems irgi tenka. Šioje dirvoje Kazin randa pagerbimo ir pripažinimo vertais tik Edmund Wilson ir Van Wyck Brooks. Jie beveik tokio aukšto proto ir kalibro, kaip ir pati autorius "On Native Grounds"—ne visai, bet beveik! Kiti—žemės dulkės...

L. L. D. Nariams ir Veikėjams

Šiuos 1943 metus pradėjome didžiausiose pasaulinio karo audrose. Diena po dienos Jungtinių Tautų ginkluotos jėgos žygiuoja pirmyn. Bet kova dar toli gražu nebaigta. Prieš mus visus tebestovi daug sunkių ir didelių darbų, pakol fašistiniams slibinui bus visai nusuktas sprandas ir žmonija vėl galės džiaugtis taika ir ramybe. Mes turime būti ištvermingi ir pasiryžę visiems pasiaukojimams, kokių iš mūsų pareikalaus šio karo pilnas laimėjimas.

Bet prieš mus stovi ir kitas, daug lengvesnis, bet taipgi be galo svarbus darbas, kurio nė valandėlei neprivalome pamiršti kad ir baisiausiose karo audrose. Tai darbas išlaikymo ir sustiprinimo mūsų didžiosios kultūrinės organizacijos—*Lietuvių Literatūros Draugijos*. Juo stipriau mes būsim organizuoti, susipratę ir apsišvietę, tuo geriau mes pajėgsime padėti mūsų kraštui ir visoms Jungtinėms Tautoms vesti ir laimėti šį žmonių karą prieš fašizmą.

Šiuo reikalu mes ir kreipiamės į visus Draugijos narius, kuopas ir veikėjus. MES KVIEČIAME VISUS TALKON.

Gaukime Draugijai naujų narių! Tūkstančiai pažangių lietuvių tik laukia pakvietimo būti šios garbingos organizacijos nariais!

MOKEKIME SAVO NARINES DUOKLES DRAUGIJAI!

Didelė padėka ir garbė tiems nariams, kurie jau pasimokėjo duokles ir aktyviai dalyvauja Draugijos veikloje!

NEBEATIDĖLIOKITE DUOKLIŲ MOKEJIMO! NELAUKITE PABAIGOS METŲ!

Mūsų Konstitucija sako, kad su liepos 1 diena kiekvienas narys privalo būti pasimokėjęs narines duokles. Išpildykime visi iki vienam šį Konstitucijos reikalavimą!

Kuopų sekretoriai ir visi veikėjai! Stokite prie darbo! Išrinkite duokles iš kiekvieno jūsų kuopos nario! Lai kuopa būna šimtu procentų geram stovyje!

L. L. D. Valdyba:

{ A. BIMBA, pirmininkas,
D. M. ŠOLOMSKAS, sekretorius,
EVA MIZARIENĖ, išdinkinė.

BŪKITE VISI³⁶ APSIDRAUDĘ NUO VISOKIŲ NELAIMIŲ

Karo metu žmogaus gyvastis yra didesniame pavojuje.
Daugiau sužeidimų ir kitokių nelaimių

- Kiekvienas šeimos narys turėtų būt šiuo metu apdraustas.
- Lietuvių Darbininkų Susivienijimas kaip tik ir suteikia tokią apdraudą.
- Nauji nariai priimami nuo 2 metų iki 60 metų amžiaus.
- Didelis pasirinkimas apdraudos—pomirtinės ir pašalpos.
- Galima apsidrausti ant—

\$100, \$150, \$300, \$500, \$600 ir \$1,000

Pašalpos į savaitę moka \$6, \$9, \$12 ir \$15.

Mėnesinė mokesčiai pigiausia.

Dabar vajeaus laikas: visiems įstojimas veltui.

Per 12 metų savo gyvavimo LDS išmokėjo virš \$550,000 savo narių pagalbai. Vienintėlė lietuvių organizacija, kuri išmoka kareiviams pilną pašalpą ir pomirtinę, nepaisant kur juos nelaimė patiktų.

LDS yra priešfašistinė organizacija, visokiais būdais remianti karo pastangas sudaužyti fašistinę Ašį. Įsirašydami į LDS, jūs prisidėsite prie karo laimėjimo.

LDS yra vienatinė lietuvių organizacija, kurioje lietuvių jaunimas turi geriausių progų veikti sporto ir kultūros srityje.

LDS kuopos gyvuoja visose svarbesnėse lietuvių kolonijose
LDS NARIAI GAUNA VELITI LAIKRAŠTĮ "TIESĄ"

Del platešnių informacijų kreipkitės į vietinę LDS kuopą
arba sekamu adresu:

Lietuvių Darbininkų Susivienijimas

419 Lorimer Street
Brooklyn, N. Y.

